

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Kvalita života dětí ze sociálně znevýhodněného rodinného prostředí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. Zlatica Bakošová, PhD.

Vypracovala:
Zelinková Lucie

Brno 2011

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci na téma Kvalita života dětí ze sociálně znevýhodněného rodinného prostředí, vypracovala sama. Použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a uvedené internetové stránky. Seznam jsem přiložila k bakalářské práci. Dále prohlašuji, že verze v tištěné podobě je totožná s verzí v elektronické podobě.

V Brně dne 15. 4. 2011

.....
Lucie Zelinková

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Zlatici Bakošové, PhD za její vedení bakalářské práce, za pomoc, vstřícnost, rady, trpělivost a podporu při vytvářené bakalářské práce.

V Brně dne 15.4.2011

.....
Lucie Zelinková

Obsah

1 Úvod	8
2 Teoretická východiska.....	10
2.1 Vymezení základních pojmů.....	10
2.1.1 Výchova	10
2.1.2 Dítě	10
2.1.3 Kvalita života	10
2.1.4 Rodina	11
2.1.5 Násilí	11
2.1.6 Rodinné prostředí	11
2.2 Přehled problematiky v odborné literatuře.....	12
2.2.1 Bakošová Z., Sociálna pedagogika jako životná pomoc. Bratislava: public promotion, 2008	12
2.2.2 Payne J., Kvalita života a zdraví. Praha: Trion, 2005.....	12
2.2.3 Marhounová J., Nešpor K., Alkoholici,feťáci a gambleři. Praha: Empatie, 1995	12
2.2.4 Matoušek O., Pazlarová H., Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2010	13
2.2.5 Nešpor K., Zůstat střízlivý. Brno: Host, 2006.....	13
2.2.6 Špaňhelová I., Dítě a rozvod rodičů. České Budějovice: Grada, 2010	13
2.2.7 Mufsonová S., Kranzová R., O týrání a zneužívání. Havlíčkův Brod:Lidové noviny, 1996	13
2.3 Děti z nefunkční rodiny.....	14
2.3.1 Základní charakteristika rodiny	14
2.3.2 Typologie rodin	15

2.3.2.1 Úplná rodina	16
2.3.2.2 Neúplná rodina	16
2.3.3 Rodinné prostředí	18
2.3.3.1 Demografické podmínky.....	18
2.3.4 Materiální podmínky	19
2.3.5 Psychologické podmínky	20
2.3.6 Kulturní podmínky	20
2.4 Problémy způsobující rozchod rodičů.....	21
2.5 Reakce dítěte na spory mezi rodiči.....	24
2.6 Sociálně znevýhodněné rodinné prostředí podmíněné závislosti.....	26
2.6.1 Alkoholismus	26
2.6.2 Drogová závislost	32
2.7 Domácí násilí.....	37
Psychické týrání	42
2.8 Děti z ekonomicko-znevýhodněných rodin.....	44
2.8.1 Odlišné společenské vrstvy.....	45
2.8.2 Ekonomické podmínky rodinného prostředí.....	47
2.8.3 Kulturní podmínky rodinného prostředí.....	50
3 Kvalita životního prostředí.....	52
3.1 Základní vymezení.....	52
3.2 Měření kvality života.....	54
3.3 Aspekty ovlivňující kvalitu života.....	56
4 Empirická část.....	58
4.1 Cíl bakalářské práce (především empirické části).....	58
4.2 Metody empirické části.....	58
4.3 Kde jsme čerpala pro kaustiky.....	58
4.4 Charakteristika případové studie číslo jedna David.....	59
David, 17 let, bydlí s matkou a babičkou v jednopokojovém bytě v Brně.....	59

4.5 Kazuistika číslo dvě Jarek.....	61
Jaroslav, 29 let, bydlí u otce s jeho přítelkyní v rodinném domě	61
5 Závěr.....	63
6 Resumé.....	65
7 Anotace.....	67
8 Seznam literatury a internetových odkazů.....	69

1 Úvod

Jako téma bakalářské práce jsme si vybrali situaci sociálně znevýhodněných dětí, protože otázka těchto dětí, začíná být čím dál více palčivější. Ve společnosti probíranější téma a my jsem se rozhodli o tomto tématu zjistit více informací, než jsme doposud věděli.

Toto téma se stalo již veřejně probíranou věcí a najdeme ho všude kolem nás, což je dalším důvodem, proč by člověk měl získat o tomto tématu co nejvíce informací, aby v případě problému ve svém okolí mohl reagovat a blízké osobě nebo rodině mohl pomoci.

Cílem naší bakalářské práce je teoreticky charakterizovat na sociální znevýhodnění a my se zaměřujeme na vybrané typy sociálního znevýhodnění. Vycházíme z toho, že typů znevýhodnění je daleko více než jsme popsali a objasnili.

Dále jsme se zaměřili na nefunkční rodinu. Hlavně proto, že v dnešní době vnímání rodiny závisí na různých pohledech a mladší generace mnohdy přesně neví jak má rodina vypadat co je běžné a co už patří do odlišnosti rodiny.

Zaměřili jsme se na rodinné prostředí ve kterém se vyskytuje alkohol a drogy, protože tento jev je běžnou součástí našeho života a každý z nás tuto situaci osobně zná.

Poslední typ sociálního znevýhodnění na který jsme poukázali, je velmi závažné téma domácího násilí. Tento typ znevýhodnění má své jisté problematiky a specifika a zaslouží si velkou pozornost, protože v rodinném prostředí se může vyskytovat skrytě a může napáchat největší škodu ve vývoji dítěte a v jeho budoucím životě.

Také různé sociální skupiny rodičů, finanční zázemí rodiny a vnímání své kultury bývá běžnou součástí našeho života a ovlivňuje každého z nás aniž bychom si to uvědomili. Ovlivňuje naše myšlení, chování i vnímání světa kolem nás.

V poslední kapitole teoretické části jsme se zaměřili na chápání pojmu kvalita života. Vysvětlili jsme si jak lze pojem kvality života chápat v běžné populaci a jak v okruhu vědeckém. Popsali jsme si aspekty ovlivňující kvalitu života. Podmínky, které mohou působit pozitivně i negativně. Také jsme se podívali na možnosti měření kvality života.

V empirické části jsme popsali dva příběhy chlapců, kteří žili v sociálně znevýhodněném prostředí. Na těchto příkladech jsme v praxi ukázali možnosti kombinace sociálních znevýhodnění. Jaké škody může neřešení situace napáchat. Dále jsme si popsaly vývoj rodiny od počátku do dnešní doby, kdy si můžeme povšimnout změn a odchylek ve vývoji rodiny.

2 Teoretická východiska

2.1 Vymezení základních pojmů

2.1.1 Výchova

Výchova je podmíněna vnějšími a vnitřními faktory. Do vnějších podmínek řadí rodiče, školu, různé organizace, četbu, televizi a další. Do vnitřních potom věkové a vývojové zvláštnosti jedince, osobnost, psychika, stav nervové soustavy, konstituce a další. Výchova je vše co působí na osobnost jedince či na skupinu, tedy nejen lidé, ale i události, jevy, věci, příroda, kultura a další. (Kohoutek, 2006)

Jedná se o přípravu na život a cestu k vyšším stupňům kultury. Výchova člověka je společenským procesem, neboť podmínky výchovy jsou především rázu biologického, sociálního a psychologického. (Jilčík, Zapletal, 2008)

2.1.2 Dítě

Vnímá dítě jako pokračovatele duševních stavů a tendencí v dětství. Projevuje se impulzivním, spontánním a naivním chováním, zvědavostí, tvořivostí, ale i pocity úzkosti, nejistoty, ale také radosti a hravosti. I v dospělém člověku se může probudit jednání, které není ve shodě s racionalitou, logikou a zralou morálkou. Dítě v člověku může nabývat dvou podob, expresivní nebo adaptivní. (Kohoutek, 2006)

Lidský jedinec v životní fázi od narození po adolescenci. Podle některých pojetí může být za dítě považováno i dítě v prenatálním období. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

2.1.3 Kvalita života

Chápe kvalitu života jako individuální vnímání své pozice v životě, zejména v kontextu kultury a systému hodnot v nichž jedinec žije. Vyjadřuje jedincův vztah k vlastním cílům, očekáváním, hodnotám, zájmům, psychické zdraví, sociální

vztah, úroveň nezávislosti na okolí. Vyjadřuje subjektivní hodnocení, které se odehrává v určitém kulturním, sociálním a enviromentálním kontextu. Vnímá kvalitu života jako multidimenzionální. (Mareš, Marešová, 1993)

Chápe kvalitu života jako intuitivní chápání. Pro zkoumání je však důležité tuto intuici nějak pojmově zachytit. Mluví tedy o subjektivním globálním hodnocení vlastního života. Většina lékařů se domnívá, že se jedná o to do jaké míry nemoc a její léčba ovlivňuje pacientovu schopnost a možnost žít takový život, který ho uspokojuje. (Payne a kolektiv, 2005)

2.1.4 Rodina

Vymezuje pojem rodiny jako instituce, která i v dnešní době není nahraditelná. Je nejdůležitějším mechanismem pro předávání hodnot z generace na generaci a nejvýznamnější sociální činitel. Rodinu chápou jako vymezený strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem a naplnění utváří relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. (Kraus, Sýkora, 2008)

Chápe rodinu jako malou, primární sociální skupinu, má významnou úlohu při socializaci osobnosti dítěte. Dále zajišťuje všechny základní potřeby dětí, manželů a starých osob. (Kohoutek, 2006)

2.1.5 Násilí

Chápe násilí jako fyzický útok a sexuální násilí. Také psychické nebo jiné násilí. Opakované slovní nadávky, ponižování, bránění kontaktu s přáteli a rodinou a další. (Bakošová, 2008)

2.1.6 Rodinné prostředí

Rodinné prostředí má dvě stránky a to věcně prostorovou a osobnostně vztahovou. Rozdělují rodinné prostředí do tří skupin. Demograficko – psychologické, materiálně – ekonomické a kulturně – pedagogické. (Kraus, Sýkora, 2008)

Bere rodinné prostředí jako první a základní životní prostředí člověka, které zároveň odráží problémy doby. Organizace rodinného života je jakýmsi sociologickým modelem dané kultury a vztahy mezi manžely, mezi rodiči a dětmi i mezi sourozenci navzájem do značné míry vyjadřují zvláštnosti dané třídy, kultury, doby, tradice a rasy. (Kohoutek, 2006)

2.2 Přehled problematiky v odborné literatuře

2.2.1 Bakošová Z., Sociálna pedagogika jako životná pomoc.

Bratislava: public promotion, 2008

Z této publikace jsme čerpali informace různými směry. Nejdříve jsme se zaměřily na problematiku drogové závislosti, kde jsme doplnili informace o působení drog na děti. Dále jsme se podívali na rodinu. Na její obecný pojem a problematiku. V poslední řadě jsme odsud čerpali informace týkající se domácího násilí na dětech. Jednalo se nejen o fyzické, ale také o psychické týrání a jejich běžné projevy a reakce.

2.2.2 Payne J., Kvalita života a zdraví. Praha: Trion, 2005

Z této publikace jsme čerpali do kapitoly o kvalitě života. Popsali jsme různé aspekty ovlivňující kvalitu života v negativním i pozitivním hledisku. Také možnosti měření kvality života. A jako poslední lékařský pohled na kvalitu života.

2.2.3 Marhounová J., Nešpor K., Alkoholici,feťáci a gambleři. Praha: Empatie, 1995

Tahle publikace přinesla velký přínos při tvorbě kapitoly o závislosti. Zejména podkapitoly Alkoholismu a Drogy byly tvořeny nejvíce z této publikace. Dozvěděli jsme se o možném rozdělení drog. O projevech obou závislostí a jejich stádiích. Také jsme získali mnoho zajímavých informací o různých situacích a projevech užívání drog i alkoholu. Do podkapitoly o gamblerství jsme z této publikace využili jen málo informací.

2.2.4 Matoušek O., Pazlarová H., Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2010

Z této publikace jsme nejvíce čerpali v kapitole o dětech z ekonomicky znevýhodněného prostředí. Užili jsme sem vysvětlení chudoby, popisu jak chudoba ovlivňuje vývoj dítěte a jak mu může změnit život. Také jsme se podívali na možnosti kulturních rozdílů ve společnosti a jejich vlivu na děti.

2.2.5 Nešpor K., Zůstat střízlivý. Brno: Host, 2006

V této knize jsme se nejvíce dozvěděli o alkoholu a o jeho působení na organismus, o boji s alkoholem. Jak vzniká závislost, jak můžeme se závislostí bojovat a jaké následky má závislost na partnerský život, na rodinu a na děti vůbec. Také jsme se dozvěděli, jak se k alkoholu dostávají děti a jak jejich organismus s alkoholem bojuje a co se v těle dítěte děje. Také zde byly zodpovězeny otázky týkající se prevence alkoholismu a vzniku závislosti.

2.2.6 Špaňhelová I., Dítě a rozvod rodičů. České Budějovice: Grada, 2010

Tato kniha přinesla velký přínos naší práci, protože jsme se dozvěděli vše důležité o reakci dítěte na rozchod nebo rozvod rodičů. Také zde byly popsány možné situace, které vznikají při rozpadu rodiny. Reakce dětí na tyto situace a možná riziková chování.

2.2.7 Mufsonová S., Kranzová R., O týrání a zneužívání. Havlíčkův Brod: Lidové noviny, 1996

Jak již název napovídá informace z této publikace jsme užili nejvíce do kapitoly o domácím násilí. Využili jsme informace o celkovém domácím násilí. O jeho dělení. Nejen o násilí na dětech, ale také na ženách a mužích.

2.3 Děti z nefunkční rodiny

Uvedený problém řeší v literatuře tito autoři, jejich myšlenky jsme čerpali a navazovali na ně:

Bakošová 1994, Matoušek a Pazlarová 2010, Špaňhelová 2010

V této kapitole se podíváme na základní rozdělení a chápání rodiny. Popíšeme si funkci rodiny a typy rodiny. Popíšeme si různé typy rodinného prostředí a co je rodinné prostředí. Dále se zaměříme na rozpad rodiny. Podíváme se na možné aspekty zapříčiňující rozpad rodiny a narušení soudržnosti rodiny. Vliv konfliktů na rodinné prostředí a na dítě samotné. Reakce dítěte na změny spojené s disharmonií rodiny a projevy těchto reakcí.

2.3.1 Základní charakteristika rodiny

Rodinu psychologie charakterizuje jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. Není to ovšem jediná definice rodiny. Další definice říká, že rodina vzniká ze dvou členů odlišného pohlaví a jejich dětí. Rodiče nejsou pokrevně spřízněni. Rodina plní základní funkce, mezi které patří:

- *Biologicko – reprodukční* – Rodiče musí plodit děti. Tato funkce v dnešní době již není plněna v plné míře. Zhoršení populačního vývoje začalo od roku 1980 a bylo způsobeno několika faktory, mezi které patří pokles uzavírání manželství, zvyšování doby přípravy na povolání a přehodnocování podmínek na založení rodiny. (Bakošová, 1994)
- *Ekonomicko – zabezpečovací* – Rodiče zajišťují dětem ekonomickou jistotu podle svých možností. Jedná se o udržení životaschopnosti rodiny. Tato funkce vychází z výše všech příjmů. Tato funkce ovlivňuje způsob života každého člena rodiny. Zde také dochází k vychovávání dětí k práci a pracovním výkonům. Zde se dítě učí hospodařit s prostředky. (Bakošová, 1994)

- *Emocionální* – Rodiče zabezpečují děti po emocionální stránce. Sdílí jejich pocity, dítě zahrnují láskou a pochopením. Láska však musí mít jisté hranice. Rodiče dítěti dodávají jistotu do jeho života. Tato funkce nikdy nesmí být zastíněna funkcí ekonomicko – zabezpečovací, což hlavně v dnešní době bývá velký problém a stres pro rodiče.(Bakošová, 1994)
- *Socializačně výchovná* – Rodiče mají vychovávat děti k jistotě v prostředí ve kterém se pohybují, aby dovedli fungovat ve společnosti jiných dětí a jiných dospělých než rodičů. V rodině se dítě poprvé setkává se začleňováním do společnosti a také dítě se učí začleňovat do dalších skupin. Rodiče mají za úkol dítěti ukázat specifika každé skupiny a pomoci mu tato specifika pochopit a najít si vlastní místo ve skupině.
- *Výchovná funkce* – Tato funkce závisí na cílech společnosti. Společnost se snaží vychovat jedince ke svobodě, zodpovědnosti, mravnosti, kultuře, humanitě a společensky vyspělého. Rodina vychovává prostředím, atmosférou, chováním, vystupováním, vztahem k práci a k sobě navzájem. Výchovná funkce má za úkol formovat jedince k mravním, estetickým, společenským a pracovním návykům. Také k získávání sociálních zkušeností, učení sociálními rolím a využívání volného času.

Při plnění těchto funkcí rodiče často využívají již nabytých zkušeností.

2.3.2 Typologie rodin

Současnou rodinu můžeme charakterizovat podle vztahů, orientace, rozšíření nebo také rodinu se zdravotně postiženým členem. My se blíže podíváme na typologii z hlediska vztahů.

2.3.2.1 Úplná rodina

Jde o rodinu ve které žijí oba rodiče a minimálně jedno dítě. V úplné rodině jsou přesně rozděleny role a povinnosti členů rodiny. Úplná rodina jde dále rozdělit podle způsobu soužití členů, a to na :

- *Harmonická rodina* : Tato rodina uspokojuje všechny potřeby všech členů.
- *Konsolidovaná rodina* : Tato rodina uspokojuje základní potřeby všech členů rodiny a nedochází k neshodám a poruchám ve výchově dětí.
- *Disharmonická rodina* : Jde o rodinu, která je nějakým způsobem narušená, rozvrácená nebo labilní, což znamená, že v této rodině dochází ke konfliktům, rodina žije v napjaté atmosféře. V takové rodině dochází k nezájmu o děti a partnery a také k násilí na dětech nebo mezi partnery.
- *Doplněná rodina* : Jedná se o nejsložitější typ rodiny. Přináší mnoho problémů, protože jde o rodinu kdy dítě odchází s jedním z rodičů do jiné rodiny (matka s dcerou jde bydlet ke svému příteli, který už má dítě). Problémy zde nastávají s novými partnery a novými sourozenci. Může docházet k nezájmu o „cizí“ dítě, k přehlížení, fyzickým a psychickým trestům nebo dokonce k týrání. Také někdy dochází k upřednostňování svého dítěte.

2.3.2.2 Neúplná rodina

Do tohoto typu patří rodiny skládající se z jednoho z rodičů (matky nebo otce) a dítěte nebo dětí. V tomto typu rodiny rodič plní funkci obou rodičů. Tento typ rodiny vzniká při některých okolnostech, např. rozvodem rodičů, úmrtím jednoho z rodičů, odchodem jednoho z rodičů nebo také svobodným rozhodnutím matky zůstat s dítětem bez partnera. Tyto situace jsou velmi komplikované a to nejen společensky, ale také právně.

- *Rodina, kde jeden rodič zemřel* : Úmrtím partnera vzniká velmi nepříznivá situace nejen pro děti, ale také pro partnery. Nejen děti, ale i partner se musí vyrovnat ze ztrátou blízké osoby. V těchto typech rodin někdy dochází ke zvyšování povinností dítěte a někdy k přetěžování. Rodiče si často neuvědomují, že dítě potřebuje hru a přítomnost vrstevníků. Rodič by měl projevit více trpělivosti a porozumění.
- *Rodina svobodné matky* : V dnešní době už není problematika svobodných matek ve společnosti tak ožehavým tématem. Tyto rodiny nejsou vyloučeny ze společnosti a i stát se jim snaží pomoci. Přesto tato situace není pro dítě jednoduchá a to zejména po citové stránce. Největší problém vidíme v chybějící mužské postavě a otcovské roli. Dítěti chybí náhled na běžnou rodinu, kdy rodiče hledají kompromis mezi sebou, jeden ustupuje druhému nebo najdou jinou cestu. Tohle v rodině kde je pouze matka chybí. Ona sama o všem rozhoduje, nemusí se s nikým domlouvat ani nikomu podřizovat či s někým hledat kompromis. Tyto děti kladou mnoho otázek a zajímá je proč jejich rodina není stejná jako rodina jejich kamarádů, a přestože matky podají vysvětlení, nemusí být zcela dostačující. Děti pocházející z takové rodiny mohou mít zkreslené představy o rodině a v dospělosti může docházet k odmítání běžného modelu rodiny.
- *Rozvedené rodiny nebo rodiny kdy jeden z partnerů odejde* : Rozvod nebo rozpad rodiny děti vnímají hlouběji než rodiče. Vidí otázky změny bydlení, finanční zajištění a dokonce i výchovy rodičů. Dítě bývá z nové situace velmi zmatené a rozpadá se mu všechna jistota kterou v životě potřebuje. Rodič by měl dítě o všem informovat a vysvětlit mu situaci. Tento typ bývá velmi složitý, protože řešení situací podléhá mnoha faktorům. Jedná se zejména o postoje rodičů, jak se dokáží domluvit, jak moc se snaží dítě nezatahovat do sporu a nepoškodit ho. Dále záleží na ekonomické situaci rodičů nebo také na podpoře prarodičů.

2.3.3 Rodinné prostředí

Rodinné prostředí ovlivňuje také výchovu a vývoj dítěte, ovšem tyto podmínky nazýváme nepřímé. Jedná se tedy o podněty, které jsou běžné kolem dětí a někdy nejdou zcela ovlivnit. Dříve byla užívána různá měření pro prostředí. V dnešní době nejvíce rozlišujeme čtyři typy podmínek prostředí. Do každého ovšem patří mnoho dalších faktorů. Patří sem:

2.3.3.1 Demografické podmínky

Do těchto podmínek patří velikost rodiny. V dnešní době vzrůstá trend trojčlenných rodin a jen občas čtyřčlenných rodin.

Rodiny s více dětmi mají mnoho výhod. Tento typ bývá vnímán jako více vychovávající, protože členové rodiny spolu musí spolupracovat. Musí spolu domlouvat pravidla soužití, dělbu domácích prací a starost o mladší sourozence a jeden o druhého. V těchto typech rodin se také děti více učí dbát o finanční prostředky. Lépe vyhodnocovat za co utrácet a za co nikoliv, protože prostředky rodiny jsou více omezeny. Toto ovšem neplatí vždy, někdy můžeme vidět i nedbalost a zanedbávání.

Rodiny s jedním dítětem vznikají z různých důvodů, může se jednat o nemožnost mít další dítě, o nedostatek financí pro pořízení dalšího dítěte nebo nedostatek času pro dvě děti. Problémem jedináčků často bývá horší samostatnost, která vzniká z přílišné starostlivosti rodičů. Dalšími problémy mohou být různé pocity vyjimečnosti, protože tyto děti nemusí sdílet pokoj s dalšími osobami, nemusí se dělit o věci, finance ani o rodičovskou lásku. Těmto dětem ale také může chybět kontakt s jinými dětmi, protože se pohybují ve společnosti dospělých.

Každý typ rodiny má své pro a proti a nelze jednoznačně říci, který pozitivněji ovlivňuje vývoj dítěte. Dnešní doba více nahrává trojčlenným rodinám a to nejen kvůli finanční zajištěnosti, ale také kvůli pozdějšímu věku, kdy si matky děti pořizují, nebo kdy potkávají muže, kterého považují za vhodného pro rodičovskou roli.

Dalším faktorem bývá vytíženost matky. Právě vytíženost matky může často zapříčinit konflikty v rodině. Vytíženost způsobuje izolaci matky od dětí a

partnera. Problém nastává v neochotě žen zůstat s dětmi doma a vzdát se svého povolání.

Dalším faktorem, vyplývajícím z vytiženosti je charakter práce. Vytiženost rodičů v práci přenáší dusnou atmosféru i do domácnosti. Mluvíme především o pracích, kde z náplně vyplývá potřeba zvyšovat kvalifikaci zaměstnance. Tento typ rodiny si stále zvyšuje společenský status, což můžeme vnímat jako výhodu, protože dětem se tím otvírají možnosti v široké společnosti. Toto zvyšování kvalifikace jak pracovní, tak rodinné ovšem velmi zatěžuje psychiku rodičů a také fyzicky je velmi náročné, což vede k předčasnému dospívání dětí. U rodičů dochází k pocitům viny, protože nemají na děti tolik času a snaží se dětem nedostatek času kompenzovat mírnějším domácím režimem a dostatečnými finančními prostředky. Rodiče by si měli uvědomit, že toto tzv. vykupování není dobré pro výchovu a také to není to o co děti stojí. Ty touží po hře a pozornosti svých rodičů.

Důležitý faktor je i věk rodičů. Nelze jednoznačně říci v jakém věku jsou lidé schopni vykonávat rodinnou a rodičovskou roli. Musíme si uvědomit, že partneři by měli být dostatečně vyspělí a každý dospívá v jiném věku. Také ekonomické zázemí hraje roli na zajištění rodinných funkcí.

Jisté problémy mohou nastávat v rodinách, kde jsou rodiče staršího věku. Nedostává se jim již tolik energie a mají větší potřebu odpočinku. Ve výchově dochází k přísným pravidlům, kterým chybí spontánnost a uvolněnost. Rodiče nemají tolik energie pro hry a sportování s dětmi. Objevují se zdravotní potíže, které zasahují do rodinného života.

Dalším problematickým typem rodiny jsou ty, kde jsou rodiče věkově odlišní. Dochází k rozepřím mezi partnery. V myšlení jsou jisté odchylky, ke kterým dochází v důsledku stárnutí. Jedná se o rozepře kvůli společnosti, přátelům, finančním výdajům, volnému času a dokonce výchovné názory.

2.3.4 Materiální podmínky

Rodina má za úkol zajišťovat standard rodiny a to nejen momentální, ale také budoucí. Jedná se tedy o plat členů rodiny, které jsou prostředkem pro jistý standard rodiny. Důležitými znaky v materiálních podmínkách jsou příjmy,

výdaje, spotřeba, počet členů v domácnosti a počet zaměstnaných členů. Důležité je si uvědomovat rozdíl mezi standardními potřebami a luxusními, které jsou ovšem v každé rodině jiné. Také by jsme si měli uvědomit, že luxusní věci mohou negativně ovlivnit vývoj dítěte, ovšem pravdou zůstává, že nikdo nemůže přesně říci do jaké míry luxus vývoj ovlivňuje a ani co je ještě standardní a co už je luxusní výdaj. Materiální stránka má za svoji úlohu vychovat v dětech schopnost hospodařit s penězi, regulovat své potřeby, rozpoznávat co je potřeba a co už je nadbytečné a pro život ne zcela důležité.

2.3.5 Psychologické podmínky

Psychologické podmínky zahrnují především atmosféru rodiny, ta je dána typem rodiny. Zde máme na mysli úplnost nebo neúplnost a další typy rodin. Rodinu ovlivňují vztahy v rodině a to nejen mezi partnery, ale také mezi sourozenci nebo dětmi a sourozenci. Většinu napětí, agrese nebo konfliktů v rodině zapříčiňuje konflikt mezi matkou a otcem, ke kterým dochází zejména z několika příčin. Jedná se například o nedostatek životních zkušeností jednoho nebo obou rodičů, nevěra, závislost či jiné návyky, odlišný přístup k výchově, neshoda v zájmech a trávení volného času. K těmto problémům dochází hlavně v důsledku nízké tolerance. Abychom zajistili nejlepší psychologické podmínky pro naše potomky je potřeba zajistit harmonii v rodině, kterou docílíme porozuměním, pochopením a hledáním kompromisů.

2.3.6 Kulturní podmínky

Kulturní podmínky závisí na vzdělání rodičů a způsobu jejich života. Záleží na společenských cílech. Patří sem tvoření hodnot k přírodě, okolnímu světu, k lidem, k sobě samému, sebehodnocení, sebekontrola nebo jen potřeba citu. Důležitou roli hraje volný čas, zde si členové rodiny musí uvědomit jakou roli má jejich volný čas hrát, jestli jde o relaxaci, odpočinek nebo vzdělávání. Také zájem o sebevzdělávání je velmi důležitý. Nedostatek zájmu způsobuje problémy mezi rodiči a dětmi. Výsledkem kulturních podmínek by měl být zájem o vzdělání, okolní prostředí a o vlastní volnočasové aktivity, které ovlivňují život člověka.

2.4 Problémy způsobující rozchod rodičů

V každé rodině na počátku je harmonické prostředí, s postupem času se objevují problémy, které na rodinu působí a ta na ně musí reagovat. V některých případech není reakce rodiny přiměřená a tím dochází k rozporům mezi rodiči a ve vážných situacích i k rozpadu rodiny.

Jestliže nastane taková kombinace prvků prostředí a funkce rodiny, že dojde k jejich narušení, může vést až k disharmonii rodiny a k jejímu rozvratu a případnému rozpadu.

Každá rodina obsahuje dva typy vztahů. A to vrozené a získané. Vrozené vztahy vznikají oplodněním, těhotenstvím a porodem. Jedná se tedy o samozřejmé a přirozené vztahy, které si nelze zvolit nebo je ze svého života odstranit. Získané vztahy vznikají seznámením s druhým člověkem, nejedná se tedy o samozřejmé vztahy, tudíž je možné si je zvolit nebo získat. Také je můžeme vypěstovat, ale musíme o tyto vztahy pečovat, protože o ně můžeme snadno přijít. Partnerství rodičů patří mezi diskutabilní pojmy, protože seznámení partnerů patří do kategorie získaných, ovšem početí dítěte už patří do vztahů vrozených. Problémy nastávají když dojde k rozvodu. Potom rodiče přichází o vztah partnerství, ale nikoliv o vztah rodičovský. Tento vztah zůstává až do smrti. Změnou vztahů dochází ke změně v celé rodině, včetně širší rodiny. Tyto změny mohou znamenat psychické problémy členů rodiny. Mezi nejčastější příčiny rozpadu partnerství patří následující.

- **Spory a hádky:** U některých partnerů dochází ke změně ve vztahu a to až do takové míry, že spolu nedokáží komunikovat ani o běžných rodinných záležitostech. Nemohou se dohodnout ani o tom kdo bude uklízet nádobí, kdo vyzvedne děti ze školy, na rozdělení financí, natož aby došli ke společnému názoru ohledně volného času. Už se navzájem nepotřebují vídat. Nedokáží snášet společnost jeden druhého v jedné místnosti. Vyhýbají se kontaktu mezi sebou. Tato „nechuť“ se může projevit ve vztahu k dětem. Hlavně v případě hádek, kdy rodiče na sebe zvyšují hlas. V některých případech dochází k tomu, že rodič křičí i na své dítě, které je

mu ze všech nejmilejší. Dítěti hádka nahání strach a to vede dítě k obraně jednoho z rodičů. V některých případech dochází i k fyzické obraně, většinou se jedná o obranu matky. Hádky jsou pro dítě velmi nepříjemné, vyvolávají u něj frustrující pocity. Nejistotu, obavu, strach, pocit samoty, pocit úzkosti, vztek a pláč. V některých případech je hádka dobrá i pro dítě, protože pokud nejsou hádky na denním pořádku, dítě tak vnímá rozdílnost rodičů a rozdílnost názorů. V takovém případě ovšem rodiče dítěti musí ukázat jakým způsobem se spor řeší, aby dítě vidělo nejen hádku, ale také vyřešení situace a kompromisu nebo případ kdy jeden z rodičů ustoupí. Tím dávají rodiče dětem příklad do života, děti tak vnímají že není potřeba si vždy tvrdě stát za svým názorem, učí se tak toleranci a kompromisu. Rodiče nesmí zapomínat na ohled k věku dítěte. Pokud dítě bylo přítomno hádce, musí rodiče dítěti vysvětlit co se stalo a situaci mu objasnit, neobjasněná situace dítě frustruje. V případech, kdy dítě není přítomno hádce a je mimo její dění, může pociťovat hmatatelné dusno po hádce, při kontaktu s oběma rodiči, takový stav může dítě také frustrovat. Pokud v tomto případě je dítě krátce informováno o dění mezi rodiči, nedojde k frustraci dítěte. Při častých hádkách dochází k obviňování dítěte samo sebe. Pokud dítě zasvětime do rodinných problémů, nedojde k velké frustraci dítěte, nebude se cítit vino a bude se v situaci lépe orientovat.

- Spory o výchovu : Ve zcela funkčních rodinách může dojít k hádkám ohledně výchovy. V tomto případě musíme oddělit dítě od sporu a pokusit se ho do sporu nezatahovat, aby nemělo pocit viny. Dítě musí pochopit, že není ono vino, ale že na vině je jiný životní styl rodičů, různost výchovy, pocit chtít změnit výchovný styl nebo jen jiné okolnosti, které zapříčiní hádku. Hádky a spor většinou vznikají kvůli odlišným názorům partnerů. Mělo by docházet ke vzájemným rozhovorům a pokusům najít kompromis.
- Mlčení : V případech kdy je v domácnosti nastolena „tichá domácnost“ musíme dítěti vysvětlit co je příčinou. V takovémto případě musí jeden z

rodičů ustoupit a prolomit mlčení. Dlouhé „ticho“ dítě naplňuje nejistotou a frustrací. Jestliže jeden z rodičů udělá krok k usmíření, mělo by se odehrát před dítětem, aby ono vidělo, že v domácnosti bude opět klid.

- Přehazování odpovědnosti na dítě : V tomto případě máme na mysli zejména odpovědnost za hádku či mlčení mezi rodiči. Dále sem patří i tzv. koalice jednoho z rodičů společně s dítětem. Těmito situacemi rodič dítěti předává odpovědnost, která mu nenáleží a přivádí dítě do situace, kdy po něm chce rozhodnutí o něčem co nedokáže posoudit, protože oba rodiče miluje stejným způsobem a není kompetentní rozhodnout ve prospěch jednoho či druhého. Přenášení odpovědnosti na dítě vytváří nesoulad v odpovědnosti rodičů. Situace, kdy dítě dělá prostředníka mezi rodiči a má za úkol přenášet vzkazy nebo věci není pro psychiku dítěte optimální.
- Jeden z rodičů se nestará o domácnost a dítě : Někdy dochází ze strany jednoho z rodičů k nedostatku zájmu o domácí práce nebo rodičovskou povinnost. To způsobuje frustraci ze strany partnera a dítěte. Někdy tento nezájem může být mylně interpretován. V případech kdy má matka pocit, že se muž nedostatečně zajímá o domácnost, ale on situaci vnímá jinak. On se stará o finanční chod a matka o domácnost. V těchto případech by mělo dojít k debatě mezi partnery a snaze vyřešit situaci k přijatelnosti obou partnerů. Nesmí dojít k situaci, kdy rodiče žijí vedle sebe, nikoliv spolu.
- Nevěra : Patří mezi nejčastější důvody narušení rodinného vztahu. Většinou za to může jeden z rodičů. Dojde k narušení důvěry mezi partnery, kterou není snadné obnovit. Odpovědnost za rodinu u partnera, který podvedl, se značně snižuje. V tomto případě dochází nejen k frustraci dítěte, ale i frustraci a bolesti partnera. Většinou nevěra manžela bývá bolestnější a narušující pro rodinu, protože matka má snahu dítě využít ve svůj prospěch proti otci. Toto řešení není vůbec dobré, jak pro dítě, tak ani pro rodiče.

Musíme si uvědomit, že dítě nikdy není zodpovědno za rozepře mezi rodiči, za hádky ani za rozvod. Vždy je to souhra okolností, životního stylu, jiného myšlení a dalších aspektů.

2.5 Reakce dítěte na spory mezi rodiči

Reakce na spory mezi rodiči nastává v návaznosti na jejich věk, temperament, vlastnosti, charakter a překážky, které muselo překonávat v minulosti. Následující reakce můžeme považovat za obranný mechanismus dítěte, většinou jim nemůžeme zabránit, ale můžeme omezit počet těchto stavů.

- Lež : U dětí do pěti let nelze přesně definovat jestli jde o lež nebo fantazii. Po pátém roce života už by dítě mělo vnímat rozdíl mezi fantazií a lží a právě zde nastává problém. Dítě v reakci na rozchod rodičů či spory může začít více lhát. Ve většině případů užívá lež jako prostředek, aby na sebe upozornilo nebo aby zranilo jednoho z rodičů. Snaží se lží vyvolat reakci jednoho nebo obou rodičů. Děti si většinou neuvědomují, že reakce na jejich lži bude negativní. Ať ze strany rodičů nebo učitele, spolužáků. Dítě pomocí lží utíká do svého světa v kterém se cítí líp, než v životě ve kterém se nachází.
- Drobné krádeže : Díky nim dítě ukazuje protest vůči nastalé situaci. Tyto krádeže většinou neprobíhají utajovaně, ale dítě dělá vše aby na sebe upozornilo. Děti sahají po drastických metodách, protože mají pocit, že jen tak rodiče dostatečně vyprovokují k reakci.
- Noční děsy : Tento stav bývá u dětí zhruba do 11let, potom odeznívá. Jedná se o stavy nočních můr a děsů. Jedná se o stavy, kdy se dítě v noci probudí, ale není na plné úrovni vnímání, začne vykřikovat útržkovitá slova většinou beze smyslu. Při noční můře dítě dokáže po probuzení nebo ráno říci co se mu zdálo, při nočních děsech nikoliv, čehož využíváme k uklidnění dítěte. Při nočním děsu tomu tak není. Dítě sen prožívá intenzivněji, hloub a bez pozdějšího vybavení si snu. Uklidnění proto není tak jednoduché, když netušíme o co šlo.

- Lhostejnost : Dochází k lhostejnosti ke vzniklým situacím, tváří se lhostejně k bolestem a strastem rodičů, pravdou však je, že dítě jen neví, jak se se vzniklou situací vypořádat a jak na ni reagovat. Někdy může jít i o projevy celkové rodiny, jestliže byli členové rodiny zvyklí starat se pouze každý sám o sebe, může to vést k lhostejnosti i v případě problémů.
- Útěk z domova : Někdy dítě útěk plánuje nebo ho již několikrát uskutečnil, například při hádkách dítě uteče. Jestliže promýšlí útěk delší dobu, stává se, že si shromazuje peníze nebo vybavení potřebující pro přežití mimo domov. Může jít o vědomou, ale i nevědomou reakci na situaci. Dítě si neuvědomuje nepříjemnosti spojené s útekem, že nemá kde spát, bude mu zima a v noci se bude bát. Někdy jde o reakci na své vlastní pocity, když si dítě neví s nimi rady, doufá, že je vyřeší útekem.
- Obviňování dítěte : Někdy dochází k sebeobviňování dítěte. Má pocit, že rodiče vedou spor kvůli němu, že ho nemají rádi, že něco udělalo špatně. Dochází k tomu u dětí, které jsou více citlivé nebo mají menší sebevědomí. Dítě pocity viny stravují, frustrují.
- Zamklkost : V tomto případě dítě nekomunikuje s okolím, více mlčí a více přemýšlí. Vyjadřování je útržkovité.
- Somatické obtíže : Většinou k těmto obtížím dochází po nějakém konfliktu, kterého bylo dítě svědkem. Najednou objevuje bolesti, které dříve nebyly běžné. Když jde s rodičem na vyšetření výsledky jsou negativní. Jedná se o nevědomou reakci dítěte na spory mezi rodiči.

Během hádek a sporů mezi rodiči dochází nejen k těmto projevům dítěte. Dítě reaguje na vzniklé situace. Mezi další projevy patří například koktání, pomočování, zhoršení školního prospěchu, zhoršení vztahů s kamarády, spolužáky, zvýšení užívání sprostých slov, útěk k partě nebo lásce, zvýšená ukázněnost, nechutenství a plno dalších projevů. Musíme si uvědomit, že všechny tyto projevy jsou reakcí na vzniklou situaci.

Rodiče by si měli uvědomit, že dítě je ze sporu rozladěné a frustrované. Měli by jsme ho vždy zasvětit do situace a situaci mu rozumně vysvětlit, aby se orientovalo v problému.

2.6 Sociálně znevýhodněné rodinné prostředí podmíněné závislosti

Uvedený problém řeší v literatuře tito autoři, jejich myšlenky jsme čerpali a navazovali na ně:

Bakošová 2008, Elliottová 2000, Marhounová a Nešpor 1995, Matoušek a Pazlarová 2010, Nešpor 2006, Šedivý a Válková 1988.

V této kapitole jsme se zaměřili na potíže s alkoholem a drogami. Nejdříve jsme popsali alkoholismus jako nežádoucí prvek rodinného prostředí. Vliv užívání alkoholu na rodinné prostředí a jeho projevy. Popsali jsme jednotlivé fáze alkoholismu a následky, které jsou spojeny s užíváním alkoholu. Také jsme se podívali na vliv alkoholu na děti a jejich vývoj. Dále jsme rozebrali drogovou závislost. Popsali jsme některé druhy narkotik. Prošli jsem jednotlivé fáze. V poslední řadě jsme se zaměřili na vliv drog a rodin s drogově závislou osobou na děti.

2.6.1 Alkoholismus

Rodinné prostředí ve kterém jeden z rodičů nebo oba užívají alkohol pokládáme za znevýhodněné prostředí, které má neblahý vliv na dítě a jeho osobnost. V takovémto prostředí dochází ke špatné komunikaci mezi rodiči, dítě trpí úzkostmi, zamlklostí, agresivitou, nespavostí a jinými projevy.

Alkoholismus můžeme charakterizovat jako chorobný návyk. Začíná častým nadměrným nebo se často opakujícím požíváním alkoholických nápojů. Často vyúsťující do patologické závislosti na alkoholu. Odborně nazývané alkoholická toxikomanie. Jde o závislost jak fyzickou tak psychickou. Můžeme říci, že jde o škodlivý společenský jev projevující se protispolečenským chováním. Dochází k

poruchám tělesného i duševního zdraví, dále narušení mezilidských vztahů až k poruchám osobnosti.

Pití alkoholu je již společenský fenomén. K různým příležitostem, oslav narozenin, narození dítěte, povýšení v zaměstnání a dalším, se podávají alkoholické nápoje zcela běžně, přitom v každé společnosti se vyskytuje nejméně jeden člověk, který má dispozice propadnout alkoholu jako návyku. Důležitou roli zde hrají psychické faktory (problémy v partnerském životě, v zaměstnání, nedostatečné uspokojení vlastním životem...), ale také genetické dispozice. U dětí pocházejících z rodin alkoholiků je vysoké riziko závislosti, přestože jsou vychováni v rodinách, které alkohol nepodávají.

Alkoholismus rozděluje pití alkoholu na 4 stádia:

1. Počáteční stádium – Poznáváme účinky alkoholu a pociťujeme potřebu zvyšovat dávky, abychom si navodili příjemný stav. V této fázi nám alkohol „dává, ale nikoliv bere“
2. Varovné stádium - Vyskytuje se častá podnapilost až opilost, okolí ani jedinec zatím nerozeznávají riziko. Jedinec si uvědomuje nápadnost při konzumaci alkoholických nápojů o samotě, proto vyhledává společnost. Pomalu přechází od méně koncentrovaných nápojů k více. Zatím neupadá do stavů výpadku paměti.
3. Rozhodné stádium – Pomalu se vytrácí hranice. Alkohol začíná ovládat jedince nikoliv jedinec alkohol. Jedinec má potřebu pít časteji a více, hojně se vyskytují stavy výpadku paměti. Velmi často ubezpečuje sebe i okolí (nejčastěji rodinu), že už více pít nebude a stejně často tento slib porušuje. Pokud jedinec v tomto stádiu nepřestane pít, překročí pomyslnou hranici.
4. Konečné stádium - V tomto stádiu potřebuje jedinec k dosažení opilosti více a častěji alkohol. Již se opíjí tzv. „do němoty“ a i na zcela

nevhodných událostech. Jedinec alkohol požívá již od rána a kruh se uzavírá , kdy to nejde bez alkoholu, ale už ani s ním. Dokáže pít i několik dní v kuse. Jedinci pomůže už pouze specializovaný pracovník (psychiatr). Pro toto stádium jsou typické alkoholické psychózy (př. delirium tremens, Korsakovova psychóza)

Jestliže užívání alkoholu rodičem nepřestává, ale stupňuje se, dochází k těmto projevům a zhoršování stavu.

Mezi nejčastější alkoholické psychózy patří Delirium tremens, Korsakovova psychóza, Alkoholické halucinace, Halucinatorní psychóza, Paranoidní psychóza, Dipsománie. Ke každé z nich si uvedeme menší popis.

1. **Delirium tremens** – Jde o "šílenství z nedodání alkoholu mozku" Vznikají převážně u lidí co užívají alkohol již několik let a nejčastěji ti co užívají převážně lihoviny. Častěji vznikají v noci a náchylnější jsou ti co mají horečku. Jde o stav halucinací. (citace z webové stránky : http://www.alkoholik.cz/zavislost/psychika_a_telo/delirium_tremens_a_dalsi_alkoholicke_psychozy_priznaky.html)
2. **Korsakovova (Korsakoffova) psychóza** – Při této psychóze dotyčný není schopen zapamatovat si co se před chvílí stalo a vybavovat si z paměti. Vzhledem k tomu dochází k dezorientaci místa, času i prostoru.
3. **Alkoholické halucinace** – V tomto případě jde o zvukové a zrakové halucinace, které přicházejí většinou v noci.
4. **Halucinatorní psychóza** - Podobá se deliriu, ale je při něm jasné vědomí a mírnější průběh halucinací, které jsou převážně sluchové. (citace:http://www.alkoholik.cz/zavislost/psychika_a_telo/delirium_tremens_a_dalsi_alkoholicke_psychozy_priznaky.html)
5. **Paranoidní psychóza** – Tato psychóza se nejčastěji objevuje při zvýšené dávce alkoholu. Není provázena třesem těla, pocením a jedinec normálně komunikuje.

6. **Dipsománie** – Jde o několik dní trvající stav, při kterém alkoholik prožívá neodolatelnou touhu po alkoholu. Na počátku záchvatu se projevuje neklidem, smutkem a slabostí.

Alkoholismus sám nebo psychózy s ním spojené jdou léčit několika způsoby. V některých případech stačí ambulantní léčba, v některých je potřeba, aby pacient zůstal v protialkoholní léčebně. Také se užívají medikamenty. Každopádně ve všech případech je potřeba nejen najít pomoc u psychiatra, ale také podpora rodiny.

Bohužel jen malé procento alkoholiků se chce léčit samo od sebe. Většinou dávají přednost ambulantní léčbě, která jim umožňuje pokračovat v běžném životě a na terapii jen docházet. Nejsou odtrženi od rodiny, přátel, domova ani od práce. Velkým úskalím ambulantní léčby jsou léky, které se užívají za doprovodu terapie. U nás jsou dostupné tyto dva přípravky ReVia a Campral, které potlačují touhu na alkohol a nejsou tak agresivní jako známý Antabus, který zhoršuje snášenlivost alkoholu. Velkým úskalím těchto léků je jejich doplatek, za přípravek ReVia se doplácí 3000 korun a za Campral se doplácí 900 korun, což značně omezuje výběr pacientů, kteří si tyto přípravky mohou dovolit.

Nejdůležitější je si uvědomit, že alkoholismus je nemoc a tak se k němu musí přistupovat. Je potřeba vyhledat odbornou pomoc, nechat si poradit lékařem, chodit na terapie, případně investovat do léků. Je důležité najít oporu v rodině, přátelích případně jinde, ale je potřeba s touto závislostí bojovat. Vyhrát tento boj není jednoduché, někteří dokonce tvrdí, že nemožné, že kdo jednou byl alkoholik je alkoholik navždy, ale každý by to měl zkusit.

Velmi často společnost vnímá požívání alkoholu jako problém jedince, který alkohol užívá. Toto tvrzení ovšem není pravdivé, protože požívání alkoholu ovlivňuje nejen jedince, ale také jeho přátele, rodinu a zejména děti. Děti mohou na užívání alkoholu svého rodiče reagovat různými způsoby. Může se jednat o

zamlklost, uzavření se do sebe. Také může dojít k problémům, kterými se dítě snaží na sebe upoutat pozornost, mezi tyto projevy patří např. hrubá nekázeň, rvačky, krádeže, záškoláctví a mnoho dalších. Také se můžeme setkat u chlapců, v případě, že alkohol užívá otec, se projevy, kdy se dítě snaží převzít odpovědnost za rodinu, místo svého otce. Snaží se zastat všechnu práci, kterou vykonával otec, vytváří si autoritu u sourozenců místo otce a podobně.

V těchto případech je velmi důležité se pokusit těmto případům, projevům dětí a reakcím na situaci předcházet. Ve většině případů tuto tzv. prevenci vykonává druhý z rodičů. Velmi důležitým krokem v prevenci je vysvětlit dětem vzniklou situaci. Poučít je o nebezpečí alkoholu a vysvětlit jim, že to není rodič, kdo vytváří napětí v rodině, ale že to způsobuje alkohol.(Nešpor, 2006) Také je potřeba děti upozornit na možnost přechodu v nemoc v případě užívání alkoholu. Děti v jejichž rodině se vyskytuje člen užívající alkohol, jsou náchylnější na užívání alkoholu.

Dalším krokem je nahrazení rodičovské postavy, kdy je potřeba dětem nějakým způsobem nahradit postavu rodiče, který se momentálně nemůže plně věnovat výchově svých dětí. Nahrazovat postavu rodiče může buďto nějaký příbuzný, blízká osoba nebo také organizace, která dětem zajišťuje program s výchovnými prvky. (Nešpor, 2006)

Dále musíme dětem dostatečně vysvětlit, že nemohou za pití svého rodiče. Musí pochopit, že jejich chování nebo školní prospěch či domácí pomoc nemají nic společného s tím, zda rodič pije nebo nikoliv. V případě, že se nám nepodaří nevyvolat v dětech pocity viny za konzumaci alkoholu, mohou mít problémy v budoucím životě. Mohou si tento pocit viny nést do dalších vztahů a dokonce ho přenést do vlastní rodiny.

Důležitou roli hraje organizace rodiny. Rodič by měl vytvořit prostředí, které bude mít řád a nebude zcela pod vlivem rodiče, který je v danou dobu ovlivněn alkoholem. Máme na mysli například pravidelnost jídla, úklid domácnosti, večerní povídání či hraní s dětmi a další věci na které se děti budou moci spolehnout. Touto pravidelností dětem dokážeme, že přestože jeden z rodičů je momentálně nespolehlivý, druhý spolehlivost rodiny vynahrazuje a zastává tuto funkci za oba.

Důležité je, aby děti chápali, že se s problémy mají na koho obrátit a tím měli možnost své problémy řešit, aby si mohli s někým promluvit o tom co je trápí a tím nevznikali negativní projevy.

Daleko nebezpečnější a horší situací pro rodiče je když alkohol užívá přímo jejich dítě. Podíváme se jaké problémy užívání alkoholu mladistvými a dospívajícími přináší.

U dětí, stejně jako u dospělých musí být počáteční spouštěč, tedy nějaká příčina, proč dotyčný začne užívat alkohol. U dětí více než u dospělých se jedná o problémy v rodině. Děti alkoholem mnohdy reagují na rozvod rodičů, hádky v rodině, odchod rodiče za jiným partnerem. Někdy je alkohol reakcí třeba na nového sourozence, na partnera rodiče. Také se můžeme setkat s touto reakcí při přechodu na jinou školu, při stěhování nebo jen změnu přátel dospívajícího. Většinou považujeme užívání alkoholu dospívajícími za tzv. „frajeřinku“, ovšem jedná se o zdánlivou věc. Většina dospívajících začne užívat alkohol právě pro svoji vnitřní nestabilitu, lítost a emoční disharmonii. Alkoholem se mladiství pokouší tyto projevy emocí potlačit a proto mnohdy na veřejnost působí jako tvrdé dítě, přestože uvnitř „pláče“. V těchto případech je potřeba dospívajícímu vysvětlit v čem ho alkohol ohrožuje. Jak mění jeho plány do budoucna, jak zasahuje do věcí co jsou pro něho důležité a nemusí se jednat pouze o rodinný život, ale třeba o přátele nebo sport.

U dětí je alkohol zrádnější než u dospělých. Otrava alkoholem nastává po mnohem menším množství u dospívajících a dětí než u dospělých. Dále dochází k pomalejšímu odbourávání alkoholu a rychlejšímu vzniku závislosti. U dětí a dospívajících je větší riziko spojení alkoholu a jiných návykových látek. Dále dochází ke zvýšenému riziku násilí a trestné činnosti, také větší riziko dopravní nehody nebo rizika poranění. U dětí dochází k vyššímu odumírání mozkových buněk a tím dochází ke zhoršování paměti a schopnosti učení. Mezi další projevy častého užívání alkoholu patří např. zpomalení vývoje dospívajícího, což vede ke zhoršené výživě a nemocem. Také dochází k citové otupělosti, s čímž jsou spojeny rizika problémů v sexuální oblasti. Jedná se zejména o nechtěné těhotenství nebo pohlavně přenosné nemoci. U některých dospívajících dochází

k dlouhodobému nezájmu o sex. Dochází ke ztrátě hodnot a ideálů, což vede ke ztrátě motivace a životních cílů. Mezi nejhorší projevy můžeme zahrnout sníženou samostatnost, zvýšenou úrazovost a nemocnost a hlavně předčasné stárnutí, které je spojenou s trvale odumřelými mozkovými buňkami.

Stejně jako u dospělých nejlepším lékem na závislost, by byla změna zavedených návyků, prostředí a společnosti. Tato pomoc je však u dětí nemožná, protože jsou zcela závislé na svých rodičích, kteří jsou většinou prvotní příčinou jejich závislosti. Přesto se s tímto druhem opatření také setkáváme. Někdy jen jako útěk z domova, který bývá většinou dočasný. U větších dětí jde potom o předčasnou dospělost, kdy se dítě osamostatní hned po škole. Odejde s partnerem, založí si vlastní rodinu nebo odchází s přáteli a žije si vlastní život. Pak už je pouze na nich, jak se svým životem a prohřeškem z dospívání vyrovnají. Ne vždy je pravdou, že změna životního stylu jedince zbaví závislosti. Naštěstí vědci zjistili, že u dospívajících je situace po mnoha letech příznivější než u dospělých, protože tělo nemá ukončený tělesný vývoj a dozrávání osobnosti a tento vývoj dospívajícímu pomáhá překonat nepříznivou situaci.

Rodinné prostředí ve kterém je rodič nebo oba závislý na alkoholu považujeme za sociálně znevýhodněné prostředí. Hlavně z toho důvodu, že dítě je tak v prostředí kde o něho není dostatečně pečováno, není dostatečně finančně zajištěno, není mu věnována pozornost od rodiny, jakou by potřebovalo. Z důvodu tohoto disharmonického prostředí, může být ovlivněn psychický vývoj dítěte.

2.6.2 Drogová závislost

Drogová závislost je velice podobná alkoholismu. Opět jde o nějakou závislost ať už fyzickou nebo psychickou. Jde o potřebu dostat se z reálného světa. Pro většinu lidí to znamená útěk před problémy, z počátku jen na krátkou dobu, časem na stále delší a delší období, až se vytvoří návyk, který už člověk sám nezvládne. Častým problémem se ukazuje společnost mladistvých, kteří často podlehnou svodu drog, jen jako tzv. frajeřinku nebo jde o nudu, kterou se snaží zahnat v partě mladých lidí, kteří si spestrují chvíle užíváním drog.

Abychom však nepodlehli falešnému bludu, problematika drog není zdaleka novodobou záležitostí. Užívání drog bylo zaznamenáno už v dávné historii. Můžeme se podívat již na Aztéky, kteří žvýkali listy koky pro lepší zvládnání únavy a hladu, (Bakošová, 2008) nebo také na Řeky, kteří užívali mák pro přivolání spánku. Pochopitelně drogy užívali i další národy a to nejvíce ve spojení s náboženskými obřady a magii.

Podívejme se na nejznámější drogy a jejich charakteristiku:

- **MARIUHANA A HAŠIŠ** – Často se užívají i jiné názvy například tráva, konopí, mařka, haš a další, méně známé. Nejčastěji se tyto dvě drogy kouří, ať už v podobě cigaret nebo do tzv. skleněnky.
- **PERVITIN** – Dalšími častými názvy jsou perník, péčko. Tyto drogy se šňupou a v horším stádiu píchají injekční stříkačkou do žíly.
- **HEROIN** – Další známý název je herák nebo háčko. Nejčastěji se píchá do žil, ale dá se i šňupat. Heroin je velmi agresivní droga působí velmi prudce, ale účinek je kratší.
- **LSD** - Nejčastěji se polyká, ale dá se aplikovat i nitrožilně, to se však často nevyužívá. Při požití LSD nedochází k filtraci vjemů.
- **EXTÁZE** - Nejčastěji užívaný název je éčko. Jsou to tablety různých tvarů a barev, které se polykají. Po užití se dostavuje zvýšená aktivita, vzrušení a potlačená chuť k jídlu.
- **KOKAIN** – Další užívané názvy jsou koks, cukr, sníh. Nejčastěji ho vidíme jako bílý prášek nebo krystalky, ale také se vyskytují jako lístky rostliny, tento výskyt je velice ojedinělý. Používá se šňupáním nebo nitrožilně, v případě lístků se žvýkají.
- **OPIUM** – Často užívaný název makovice. Opium je šťáva, která vytéká z makovice po naříznutí a 2.dny se nechá sušit dokud se nezmění na lepkavou hnědou hmotu, která se suší na stinném místě než ztmavne a ztuhne. Nejčastěji se šnupe nebo kouří.

Drogová závislost je velmi rychlá, většinou vzniká v průměru 2-3 let, závisí však na několika dalších faktorech. Jde o druh drogy, kombinování různých drog, věk, zdravotní stav a další. Drogová závislost stejně jako alkoholismus nevzniká náhle, ale prochází několika fázemi.

1. Fáze – experimentální: V této fázi jde o občasné vyzkoušení drogy. Doprovází ji příjemné pocity a negativní účinky jsou nepatrné a varovné řeči nám přijdou nepodložené. V této fázi máme lepší náladu, zlepšují se nám výkony a jsme stále pozitivně naladěni.
2. Fáze – sociální užívání: Jinak se také může nazývat tzv. víkendové braní. V této fázi si uživatel určuje pravidla kdy a kde užívá drogu př. diskotéka. Jeho život začíná být více provázaný s drogou, začíná mu upravovat volný čas, odsouvat své koníčky a kroužky, kterými vyplňoval svůj volný čas. Začíná odsouvat své přátele a nahrazovat je jinými, kteří s ním mají společné užívání drog.
3. Fáze – Každodenní užívání: V této fázi droga ovládá celý náš život. Porušujeme pravidla stanovená v předchozí fázi. Naše záliby jsou zcela vytlačeny a nahrazeny závislostí na drogu.
4. Fáze - Užívání k dosažení normálu : Jinak taky říkáme narkoman na plný úvazek. Tato fáze je konečná. Droga již jedinci nic nedává a on by rád navodil příjemné pocity, které pociťoval na počátku braní drog.

Velké nebezpečí se skrývá v příjemnosti v prvních užitích drogy, kdy jsou pocity uvolnění, štěstí, krás světa a nikdo z uživatelů si nedokáže představit, že by je drogy mohly dostat až na samé dno. Zde je důležité o jakou závislost se jedná, jestli o tělesnou nebo psychickou.

Tělesná závislost je nejběžnější u heroinu a opiátů. Jde o návyk našeho těla, které si na drogu zvykne a ta se stává součástí organismu, který ho vyžaduje a v případě, že ji organismu nedodáme dostaví se abstinенční příznaky. Po nějaké době dochází k posunu a organismus začne vyžadovat větší dávky drogy, aby se cítil příjemně a my jsme nuceni dávku zvýšit. Tělesná závislost se léčí v léčebnách, jedinec jde na tzv. detox.

Psychická závislost je záladnější v tom, že problém je v naší hlavě. Naše chování zcela podléhá honu za drogou. Nedokážeme se soustředit na nic jiného a všechny ostatní starosti nebo problémy jsou malicherné oproti potřebě dostat drogu. Nejběžnější drogou u které nastává psychická závislost se jmenuje pervitin a další stimulační drogy.

Užívání drog přináší velké změny osobnosti. Tyto změny nastávají nejen u mladistvých, ale také u dospělých. Tyto změny jsou typické pro většinu drog. Mezi tyto změny nejčastěji patří následující: Časté změny nálad a chování, neplnění svých povinností, podrážděnost, přecitlivělost, tendence vyhýbat se rodičům, při konfliktu utíkat z domova, dochází ke ztrátě hodnot, ideálů, myšlenek, ale také o ztrátu zájmu o přátele a blízké osoby, které do té doby jedinec považoval za důležité. Také dochází ke změně zevnějšku, člověk o sebe přestává pečovat a nedbá o svoji vizáž. Dochází ke změně přátel a skupiny známých, ve které se mladistvý pohybuje. Dále dochází ke lhaní, uzavírání se před světem, skrývání skutečného stavu věci před okolím. Dochází ke zhoršení školního prospěchu, problémy s policií a zákonem, mladistvý vyvolává nebo se zapojuje do rvaček, krádeží, výtržnictví. Rodiče u něj nachází věci, které nemůže mít koupené z kapesného a dochází k ubývání a ztracení věcí z domácnosti, většinou jde o léky, alkohol, peníze a cenné věci. (Bakošová, 2008)

Příčiny závislosti stejně jako u alkoholu nelze jednoznačně pojmenovat. Jedná se o souběh několika různých faktorů. Může se jednat o faktory z farmakologie, kdy přístupnost drog je zcela běžná a nejčastěji se mladiství setkávají s alkoholem, léky a tabákem. Dále jde o somatické a psychické faktory, které vyplývají z osobnosti člověka, kdy nejrizikovějšími osobami, které by mohli podlehnout návyku jsou psychopatické osobnosti, mezi které řadíme schizoidní, hysterické a neurotické osobnosti, které onemocněli v důsledku nepříznivého osobnostního vývoje. Dalšími faktory jsou environmentální, které vyplývají z prostředí. Jedná se o rodinné prostředí, ve kterém existují jisté rizikové faktory, kterými mohou být: sociální znevýhodněnost, alkoholismus, dysfunkčnost a mnoho dalších. Výchova v rodině bývá odvozena od předchozích zkušeností, což v praxi znamená, že rodiče užívají nebo naopak neužívají, metody, které užívali jejich rodiče. Tento proces může přinášet další problémy,

jedná se zejména o vysoké nebo naopak nízké nároky na dítě nebo také o neadekvátní trestání dítěte. Pochopitelně velký vliv na případný vznik závislosti může mít i zanedbávání nebo zneužívání dítěte.

Důležité je uvědomit si, že všechny výše popsané faktory mohou znamenat důležitý startovní bod pro závislost na drogách. Proto prioritou k objasnění drogové závislosti a vůbec proč závislost vzniká, by mělo patřit pochopení situací do kterých se mladistvý dostává a se kterými se v období dospívání musí vyrovnávat. Také odstranění tzv. startovacího faktoru je pro mladistvého velmi těžké a většinou potřebuje velkou podporu rodiny nebo blízkých osob. Tento faktor většinou nelze odstranit bez pomoci.

Také by jsme si měli uvědomit, že nejen odstraňování již vzniklé závislosti je velmi důležitá prevence. Z tohoto důvodu v dnešní době vznikají jisté programy, které mají za úkol vyškolit nejen pracovníky, kteří budou v budoucnu zajišťovat prevenci mezi mládeží, ale také mají pomoci dětem pochopit, proč nemají chtít život se závislostí. Mezi takto zaměřené programy patří například tyto:

- **Škola bez tabáku, drog a alkoholu** : Autorem tohoto programu je I. Novotný. V tomto programu jde především o změnu rizikového chování na preventivní. Snaží se vytvořit protidrogovou atmosféru. (Bakošová, 2008, str. 186)
- **Zdravá škola** : Vychází z myšlenek Světové zdravotnické organizace, která se snaží o podporu zdraví. Tato podpora zdraví se má odrazit na zvýšení zájmu o učitele a žáka v bezpečném prostředí. (Bakošová, 2008, str. 187)
- **Program PEER** : Jde o dialog mezi stejnými věkovými skupinami, kdy navzájem polemizují o zdraví, drogách, alkoholu. Hledají pozitiva i negativa. Zabývá se i sebehodnocením a sebedůvěrou, čímž v mladistvých pěstuje schopnost drogu odmítnout. (Bakošová, 2008, str. 187)

Důležitou roli v prevenci hrají i sami rodiče. Rodiče by měli být seznámeni s nebezpečím drog a také s příčinami proč je jejich děti mohou začít užívat. Také

by měli být obeznámeni s projevy drog na organismus, aby mohli sami rozpoznat zda jejich dítě je či není pod vlivem drogy. Důležité je pochopení rodičů. Měli by pochopit, že jejich děti potřebují pomoc a také by je neměli odsuzovat, ale měli by se pokusit pochopit jejich problém a mluvit o něm. Každopádně rodiče musí hrát velkou roli, jak v prevenci, tak při odstraňování již vzniklé závislosti. Dítě je na jejich pomoc odkázáno a samo to nedokáže.

2.7 Domácí násilí

Uvedený problém řeší v literatuře tito autoři, jejich myšlenky jsme čerpali a navazovali na ně:

Bakošová 2008, Conwayová 2007, Dufková 2004, Mach a Šmolka 1999, Mufsonová a Kranzová 1996, Riemann 2007

V této kapitole jsme popsali a definovali násilí, domácí násilí a možné linie domácího násilí. Popsali jsme domácí násilí prováděné mužem na ženě a ženě na muži. V poslední řadě jsme se zaměřili na domácí násilí, které páchá rodič na dítěti. Vysvětlily jsme si rozdíl mezi tělesným násilím a psychickým násilím a popsali jsme možné projevy těchto násilí. V poslední části této kapitoli jsme si popsali možné projevy a změny osobnosti dítěte žijící v takovémto prostředí.

Pojem násilí můžeme definovat jako vyvinutí tlaku na jinou osobu. Může se jednat o tlak pomocí fyzické síly, psychický nátlak nebo sexuální. Násilí chápeme jako něco co druhého nutí k něčemu co on dělat nechce nebo mu ubližuje a bolí ho to.

Pojem domácí násilí je odvozen od pojmu násilí, v tomto případě mluvíme o násilí které probíhá v úzkém okruhu blízkých lidí, převážně v kruhu rodinném. Jedná se tedy o osoby, které jsou člověku blízké a proto jeho projev násilí je pro nás více bolestivý.

Násilí všeobecně, stejně jako domácí násilí probíhá po třech základních rovinách. Fyzické násilí, které se projevuje bitím, kopáním, škrábáním, kousáním a mnoha jinými. Po těchto projevech násilí na těle zůstávají šrámy a

modřiny. Dále psychické násilí, které není projevováno fyzicky, ale pomocí psychického nátlaku. Tedy nadávkami, ponižováním, urážkami a dalšími. Tyto projevy nejsou vidět na kůži a nezůstávají po nich modřiny a oděrky, ale jsou mnohem nebezpečnější, protože jsou „oděrky“ skryty uvnitř těla v lidské psychice. Poslední možnou rovinou je sexuální násilí. Podobá se fyzickému násilí, ale jedná se o násilí spojené se sexuálním projevem. V praxi vypadá tak, že dotyčný je nucen k obnažování, sahání na pohlavní orgány nebo donucen ke styku. Tyto projevy zanechávají velké následky, jak na tělesné schránce, tak na duševní.

Jestliže je dítě svědkem násilí, které je mezi rodiči nebo jeden rodič ubližuje druhému, mohou poškodit jeho vývoj a psychiku. Dítě neví jak se s těmito projevy v rodině vyrovnat a jestliže mu rodiče nevysvětlí co se děje může z toho být velice zmateno a do budoucnosti si nese následky. Dítě je vnímavější než se může zdát a z toho důvodu, přestože se rodiče mohou snažit skrýt projevy násilí, dítě o nich stejně většinou ví.

Do projevů násilí lze zahrnout mnoho jednání. Uvedeme si některé z nich. Nejčastěji se setkáváme s bitím, fackováním, rány pěstí, pálením, kousáním, kopáním, škrtením, strkáním ze schodů, bodáním a mnoho dalších. Mnoho „trýznitelů“ je velmi vynalézavých při ubližování blízké osobě. Mezi méně typické projevy můžeme zařadit svazování, nucení koupele v ledové vodě, roubíky, zakrývání hlavy pytle, nucení k užívání drog, zamačkávání cigaretového nedopalku o kůži a další. (Mufsonová a Kranzová 1996) Při týrání žen můžeme zaznamenat i sexuální týrání, které se projevuje vynuceným pohlavním stykem, vynucenému užívání erotických pomůcek, nucení ke sledování pornografických filmů nebo vynucený pohlavní styk v přítomnosti jiných lidí.

Důležitou roli hraje také psychické týrání, které většinou doprovází fyzické týrání nebo po fyzickém týrání následuje. V některých případech můžeme pozorovat pouze psychické týrání, které většinou napáchá nejvíce škody, protože ovlivňují osobnost člověka.

Zvláštní a samostatnou skupinou se v poslední době stává finanční týrání. Zde mluvíme o upírání finančních prostředků ženě. Nejde pouze o peníze na chod

domácnosti, ale i o peníze které jsou určeny dětem, což ženy těžce nesou. Muži často zadržují finance na ženiny hygienické potřeby, čímž dochází k ponižování ženy. Tento druh týrání většinou probíhá z důvodu udržení ženy v domácím prostředí a zabránění jí styku s okolním světem a známými. Nezřídká finanční týrání zasahuje také do práce ženy, kdy muž lpí na dodržování pracovní doby nebo ženě zakazuje chodit do práce a snaží se jí způsobit problémy v práci, aby ženu o práci připravil. Tento typ vede k oslabení ženiny schopnosti se svojí situací něco dělat. Ta je přesvědčena, že nemůže se svojí situací nic dělat, protože nemá peníze na právníka, autobus nebo jinou pomoc. Finanční týrání většinou vede k dalšímu typu týrání, kterým je izolace.

K izolaci může docházet hlavně kvůli žárlivosti nebo pro odstranění nebezpečí, že žena bude chtít svoji situaci řešit. K izolaci manžel může užívat následující metody. Odposlouchávání telefonátů, čtení pošty, SMS zpráv, zákaz stýkání se s přáteli a rodinou sama bez přítomnosti partnera. Chování partnera bude velmi nepříjemné okolí manželky, čímž chce muž docílit, aby jeho ženu nenavštěvovali doma. Někdy dochází k odstěhování do vzdáleného místa od rodiště, čímž dojde ke spretrhání vazeb na rodinu a přátele, v některých případech dochází i k častému stěhování, aby muž zabránil ženě seznámit se s novými lidmi v místě bydliště. Díky izolaci většinou muž dokáže v ženě vypěstovat pocit, že svoji situaci nemůže řešit a že je zcela normální takto žít. Z tohoto důvodu často dochází k netečnosti ženy ke své situaci.

Zatím jsme mluvili pouze o týrání žen, ale můžeme se setkat i s týráním mužů. Jejich týrání probíhá stejně jako u žen, jen donucovací prostředky jsou méně násilné, vzhledem k menší síle žen, zato jsou rafinovanější a zákeřnější.

Společnost dlouhou dobu odmítala uvěřit faktu o možnosti žen týrat muže. V dnešní době jsou již známé případy týrání muže, a proto společnost tuto možnost akceptovala a ženy již nepovažuje výlučně za oběti. Zajímavé jsou názory proč tomu ve společnosti takto je. Proč společnost odmítala uvěřit, že i muž by mohl být obětí. Důvodů proč společnost tuto možnost nechtěla připustit můžeme najít více.

Jde o předpoklad mužské nadvlády a moci, kdy předpokládáme, že ženy se svým menším vzrůstem a menší silou, nejsou schopny muži fyzicky ublížit. Také zde převládá názor jistě nadvlády muži nad ženami. Společnost si neuvědomovala, že ne vždy musí muž zastávat dominantní postavu v partnerském vztahu. Někdy věk nebo zdravotní potíže mohou způsobit změnu dominance partnera.

Musíme si uvědomit, že k psychickému týrání nemusí být užitá žádná síla a naopak ženy oproti mužům mají větší schopnost využívat citové a psychické týrání. Také musíme počítat s tím, že v dnešní době na užití zbraně, jako donucovacího prostředku, není potřeba žádná síla a v případě užití zbraně, jako donucovacího prostředku, podlehne i muž.

Dalším důvodem může být neschopnost mužů vystoupit a přiznat, že mají problém. Tato neschopnost opět vychází z předsudku společnosti o tom, že žena je obětí a bezbranná bytost a muž je dominantní a silný. Převládá názor, že muž o sebe umí pečovat sám a postará se o všechny své potřeby a potíže. Díky tomu je pro něj přiznání problému náročnější než pro ženu.

Také schopnost muže jednodušeji opustit rodinu živí ve společnosti předsudky o obětech muže. Muž může opustit rodinu bez zbytečných komplikací. Většinou nenese takovou starost o dítě a vydělat si na náhradní bydlení pro něj bývá jednodušší.

Problémem zůstává, že pro muže neexistuje tolik pomoci ve společnosti. Problém týrání mužů není společensky uznáván a proto muži hůře vyhledávají pomoc. Společnost by měla přehodnotit své názory a pokusit se muže jako oběť akceptovat. A nabídnout jim nějakou instutualizovanou pomoc. Musíme si uvědomit, že muž může být obětí a má právo na stejnou pomoc jako žena.

Nás nejvíce zajímá poslední týrání o kterém zde nebyla ještě řeč, a to je týrání na dětech. Tato otázka je nejpálčivější a celou společností probírané téma.

U dětí týrání má horší následky než u dospělých, především proto, že děti situaci nerozumí, neumí se s ní vyrovnat a hlavně na ni reagovat. Děti si neumí sami pomoci a ani pomoc nevyhledávají, protože nepředpokládají, že by vlastní rodiče, mohli dělat něco co by jim ubližovalo. Tudíž pomoc přichází až ve chvíli

kdy někdo z okolí zjistí co se ve skutečnosti děje. Většinou tuhle funkci zastoupí učitelka, kamarádka matky nebo rodič kamaráda/ky dítěte. Ti by v případě, že něco takového zjistí, měli okamžitě situaci nahlásit příslušným orgánům, kteří zakročí.

Stejně jako u dospělých u dětí rozlišujeme druhy týrání. Patří sem tělesné a psychické týrání, o kterých se dále krátce zmíníme. Dalšími formami jsou sexuální zneužívání nebo zanedbávání.

Tělesné týrání

Tělesné týrání zahrnuje nejen akty násilí stejné jako u dospělých, ale také záměrné opomenutí péče o dítě, které mají za následek tělesné utrpení dítěte, poranění nebo smrt. (Špaňhelová, 2010) Aby nedošlo ke zbytečným spekulacím co za týrání považovat, musíme si říci, že týrání je takové zacházení, které je záměrné a opakující se. Nepovažujeme za projev týrání, když jednou rodiči ujedou nervy a dítě dostane více facek, než považujeme za žádoucí. Ani tato situace není v pořádku, ale tu většinou vyřeší svědomí rodiče.

Podle vědeckých zjištění můžeme poukázat na děti, které pravděpodobněji budou obětmi týrání. Mezi takové děti řadíme:

- *Děti, které nedovedou zaujmout své rodiče* - děti apatické, pasivní
- *Děti jejichž chování je nesrozumitelné* - úzkostlivé, ustrašené, děti s komunikačními poruchami
- *Svým chováním rodiče zatěžují* - hyperaktivní děti, s prudkou pubertou, zlostné, plačtivé
- *Nenaplnují očekávání rodičů* - postižené, neprospívající ve škole, nechtěné děti

Stejně tak můžeme určit charakteristiku rodičů, kteří jsou pravděpodobněji pachateli týrání dětí.

- Rodiče ve vysoké stresové situaci – dlouhodobě nezaměstnaní rodiče
- Psychicky narušené osobnosti – především s agresivními povahovými vlastnostmi
- Psychicky nebo somaticky nemocní lidé – nemoc je často vede k tomu, že jsou zaměřeni jen na sebe, jsou neklidní a netolerují hlučnost dětí
- Závislost – drogová, alkoholismus, gamblerství
- Osaměle žijící rodiče – větší riziko psychické ujmy dítěte, rodiče nemají s kým probírat své problémy a výchovné problémy
- Příliš mladí, nezkušení rodiče – nedostatek zkušeností s těžkými životními zkušenostmi, většinou nemají ani partnera který by byl vyspělý a podpořil jejich rozhodování
- Rodič, který sám prožil týrání – většinou netuší jak jinak se chovat k vlastním dětem a automaticky přejímají modely chování svých rodičů

Zaujetí vlastními zájmy – nejde pouze o zájmy volného času, ale také o pracovní vytížení, sami jsou natolik zaneprázdnění, že potřeby dětí je pouze zatěžují

Projevy násilí jsou stejné jako u dospělých, jedná se tedy o bití, pálení, kopání, štípání a další výše uvedené.

Dalším hojně užívaným typem týrání je psychické týrání, které je zákeřnější v jeho skrytí před okolím a trvalejšími následky na lidskou osobnost.

Psychické týrání

Psychické týrání nejvíce ovlivňuje citový a emoční vývoj dítěte. Jeho zákeřnost spočívá v neprokazatelnosti tohoto týrání. Před společností je dobře ukryto a nelze na ně jednoduše přijít. Psychické týrání ovšem zanechává mnohem hlubší následky než fyzické. Navíc následky přetrvávají až do dospělosti. Tyto děti mají často problémy s důvěrou k jiným lidem a v dospělosti mají problém navázat vztah a najít si partnera se kterým by byli schopni založit svoji rodinu.

Forem psychického týrání najdeme velké množství, ukážeme si ty nejběžnější z nich.

- *Slovní agrese* – rodič často dítě uráží a ponižuje slovními výrazy a urážkami. Mluvíme o zavrhování, odmítání, ignorování, schválně je vystavováno konfliktům v rodině, často po něm rodiče chtějí aby v konfliktu mezi nimi rozhodlo kdo má pravdu.
- *Dítě má pocit, že ho rodič nebere na vědomí* – nenechává ho mluvit o svých zážitcích, znevažuje jeho myšlenky, názory, znehodnocuje dítě, nebere ho v potaz.
- *Opakované vystavování ponížení před druhými osobami*
- *Omezování v kontaktu s dalšími dětmi* – držení dítěte pod nějakou záminkou doma, nepouštění mezi děti, nepouštění na mimoškolní akce, do kroužků.
- *Vysmívání dítěti* – mluvíme o vysmívání dítěti před ním samotným nebo před ostatními příbuznými.
- *Opakování nadávek, vulgárního oslovování*
- *Lhostejnost ze strany rodičů*
- *Pocity strachu, obav, hrůzy* – chování rodiče, tak, že dítě žije v neustálém strachu a obavách, někdy dochází i k úzkosti.

Všechny formy týrání způsobují změnu osobnosti. Tyto změny se projevují těmito změnami. Prvotními projevy jsou strach a nedůvěra. Jedná se především o strach přímo z rodiče samotného. Vychází z nevyzpytatelného chování rodiče. Nálada rodiče je velmi proměnlivá a dítě ji nemůže odhadnout. V mladším věku reakcí na tuto změnu nálad bývá strach, úzkost a obavy. V pozdějším věku dítě přechází do útoku, snaží se s rodičem vyvolat spor. V některých případech zvolí útek z domova nebo sebepoškození. Těmito reakcemi dává najevo svůj postoj k situaci doma.

Dále dítě prožívá ponížení, méněcennost, necítí se doma bezpečně, pociťuje pocity bezmoci, vzteku, fyzickou a psychickou bolest, zoufalství.

Všechny pocity jsou pociťovány vůči rodiči, který mu bolest způsobuje, ale také vůči druhému rodiči, kterého vnímá jako toho co mu nepomohl.

Všechny projevy týrání se dítěti mohou projevovat do snů, což způsobuje nespavost, neklidný spánek a vyčerpání.

Postupem času dítě získává pocit, že co rodič říká je nepopíratelná pravda. Začne věřit, že není schopné dobře se učit, pomáhat, nezlobit. V této fázi děti už po pomoci netouží, protože věří že chování rodiče je správné a v pořádku.

Jestliže se dítě pokusí pomoci samo má hned několik možností. Může kontaktovat blízkou osobu, druhého rodiče, prarodiče, tetu, strýce. V případě, že mu nepomohou, může zkusit někoho ve škole, učitele, kterému věří, staršího kamaráda, vedoucího nějakého kroužku nebo také rodiče nějakého kamaráda. V dnešní době také existuje množství bezplatných linek, kde děti můžou požádat o pomoc. A v poslední řadě se přímo děti mohou obrátit na činný orgán. Policii, sociálního pracovníka.

Velmi důležitý je okamžik kdy dítě pomoc chce. Pochopitelně i když dítě o pomoc nepožádá, ale jsme přesvědčeni, že je mu ubližováno je naší povinností zasáhnout a vše nahlásit příslušnému orgánu.

2.8 Děti z ekonomicko-znevýhodněných rodin

Uvedený problém řeší v literatuře tito autoři, jejich myšlenky jsme čerpali a navazovali na ně:

Matoušek a Pazlarová 2010, Petrusek 2009

Tato kapitola nás provede problematikou ekonomického prostředí. V začátku si popíšeme možný náhled na odlišné společenské vrstvy. Jaké typy vrstev můžeme ve společnosti vnímat. Dále si vysvětlíme pojem chudoba, jak vzniká a jaký vliv má na prostředí dítěte. V poslední části kapitoly se zaměříme na kulturní prostředí ve kterém děti vyrůstají. Jak kulturní prostředí vzniká a jaké podmínky ho ovlivňují. Jaký vliv má kulturní prostředí na vývoj dítěte a rozvoj jeho osobnosti.

V souvislosti s různým ekonomickým statutem si musíme uvědomit, že toto rozmezí je velmi rozmanité a nemá přesné okraje. Ekonomický status různě prolíná jeden do druhého. V rámci tohoto znevýhodnění můžeme zařadit několik hledisek.

2.8.1 Odlišné společenské vrstvy

První myslitel zabývající se problémem sociální nerovnosti byl Karel Marx, přesto se zaměříme až na jeho následovníka a kritika současně, kterým byl Max Weber.

- Sociální nerovnost v oblasti ekonomického života – Tato nerovnost se projevuje rozdílnou šancí, kterou mají lidé na trhu práce. Máme na mysli rozdílnost zhodnocení majetku, nabízet a poskytovat služby, prodávat a nakupovat a další. V této skupině potom dělíme vrstvy na vlastnické, výdělečné a sociální v užším smyslu. Těmto skupinám říká Max Weber společenské třídy.
- Sociální nerovnost daná odlišnou prestiží – Zde jsou skupiny rozdělovány podle dosaženého vzdělání, původu a životního stylu. Těmto skupinám říkáme stavy.
- Sociální nerovnost v oblasti veřejného a politického života – V této skupině se lidé seskupují, aby vyjádřili své skupinové zájmy a současně se podíleli na politické moci. Tyto skupiny nazýváme politické strany.

V dnešní sociologii používá na vyjádření tohoto jevu pojem sociální status, jímž vyjadřujeme sociální postavení v systému dané společnosti. Toto postavení je spojeno s určitými právy, povinnostmi a očekáváními, jedním slovem potom nazvané sociální role. Vzhledem k tomu, že pojmy status, role jsou velmi těsně svázány, někteří autoři užívají pojem status – role.

Abychom nejlépe vyjádřili mnohorozměrnost statusu musíme si vyjmenovat základní oblasti v nichž se sociální postavení lidí od sebe podstatně liší. Hlavně

jde o to, že většina lidí usiluje o různé věci, ale nemají rovné šance jich dosáhnout. Nejvíce lidé usilují o:

- **Hmotné statky** – v dnešní době jde o příjem, vlastnictví věcí, peněžitou částku se kterou je možné disponovat
- **Stupeň vzdělání** – vzdělání je předpokladem k lépe placenému povolání
- **Prestiž** – jde o získání a udržení úcty a respektu ve společnosti i v sociálním okolí
- **Moc** – podíl na rozhodování ve veřejných věcech
- **Životní styl** – možnost realizovat vlastní představy života a životního způsobu

Z výše uvedeným autorem se ztotožňuji, protože v případě hmotných statků má naprostou pravdu. Lidé se zaměřují pouze na vlastnictví automobilů, nemovitostí a finančních prostředků. Již pro rodiny není důležité trávit společně čas, ale moci před přáteli říct na jaké luxusní dovolené rodinná byla a kolik peněz dovolená stála.

V dnešní době jsou všechny tyto znaky většinou spojovány s povoláním a profesí člověka. Což znamená, že podle povolání, které jedinec vykonává, automaticky usuzujeme jeho příjem, dosažené vzdělání, prestiž i životní styl. Již v polovině 20.století si sociologové všimli, že i z tohoto pravidla existují výjimky. V praxi to znamená, že člověk, který má vysoký status ve složce vzdělání a třeba prestiže, může mít velmi nízký status například v hmotných statcích nebo životním stylu. Ideální stav by byl, kdyby všechny složky měl každý jedince stejně vysoký status, což bohužel v dnešní společnosti neplatí. Ano i zde můžeme nalézt profese, které toto naše přání splňuje, ale je jich velmi málo.

Velmi zajímavé je, jak se sociální status z hlediska času a historie mění. Podívejme se například na profesi horníka, jak se změnil jeho status během čtvrt století. Například v reálném socialismu, který dával důraz na rozvoj těžkého

průmyslu, bylo povolání horníka velmi prestižní. Zatím co v dnešní době se těžký průmysl dostává do útlumu, často jsou uzavírány doly, tak status horníka velmi klesá.

Mezi posledním se můžeme podívat na statusy, které jsou tzv. Připsané. Jde o sociální status, který si jedinec nezískal vlastním úsilím, ale byl k němu zrozen. Například děti z bohatých rodin, které mají majetkový status již vrozený, dále mají předpoklad pro prestižní školu, kulturní vyžití. V případě, že je rodina všeobecně známa, jejich potomek získal bez úsilí i vyšší status co se týče moci.

V dřívějších dobách hrál připsaný sociální status větší roli než v dnešní době. Máme na mysli například šlechtické rody či řemeslnické rody, kde se dědil sociální status či povolání z otce na syny.

Velmi zajímavé jsou i statusově uzavřené společnosti, kam patří například indická společnost, kde není možné přejít z jedné kasty do druhé. Kasty jsou jen jiný název pro naše sociální statusy.

Velký smysl mají i úvahy o konzistenci nebo inkonzistenci. Lidí s inkonzistentním statusem často vykazují dvě formy chování. Tento status vede k určité nespokojenosti. Tato nespokojenost se projevuje dvěma způsoby. Buďto jedince pozitivně motivuje ke změně statusu (př. Zvýšení vzdělání, zvýšení příjmu, změna sociálního postavení ve společnosti) nebo ho negativně ovlivňuje a nabádá k tzv. „rebelantskému“ chování (př. stávky, demonstrace)

V dnešní společnosti sice nejsou tolik kladeny důrazy na sociální statusy, neboli vrstvy, přesto se automaticky společnost do těchto vrstev seskupuje, podle podobných, či totožných statusů a podle nich hodnotí jednotlivé členy.

2.8.2 Ekonomické podmínky rodinného prostředí

Nejdříve musíme přesně vymezit jak budeme v naší práci chápat pojem chudoby. Měřitek máme mnoho a mi si vybereme pouze jeden typ a to tzv. socioekonomický status, který zahrnuje příjmy, vzdělání rodičů a jejich zaměstnání. Nově můžeme k těmto faktorům zahrnout dostupnost statků a služeb, které pomáhají zkvalitnit život. Z toho vyplývá, že zdrojů chudoby může být několik. Nejznámější jsou nezaměstnanost, nízké příjmy z práce nebo nedostatečné vzdělání.

Chudoba nepříznivě ovlivňuje zejména děti. Chudoba ovlivňuje všechny stránky dětského vývoje, tedy tělesného, duševního a socializačního. Jak již bylo řečeno chudoba může být způsobena několika zdroji, ale všechny spadají do kategorie rizikového chování, jedná se tedy o projevy, které nepatří do běžné společnosti.

Chudoba má své vlivy již na děti v prenatálním období. Dochází k předčasnému porodu, nízké porodní váze, zdravotním komplikacím. V pozdějším věku dochází častěji k úrazům a zvýšenému riziku předčasného úmrtí. Tyto děti častěji prožívají traumatizující událost. V důsledku toho se častěji objevují deprese, úzkost, psychické problémy a sebevražednost, tyto projevy přetrvávají do dospělosti. Další rozdíly vidíme i ve zpomalené řeči, školních výsledcích a rozumových schopnostech.

Jednoznačně nelze určit jak chudoba ovlivňuje sociální a citový vývoj dítěte. Jisté aspekty zhoršení byly prokázány a to v oblasti společensky nežádoucího chování, psychických problémů a v pozdějším věku i delikventní chování, ale na druhou stranu souvislost s užíváním drog a alkoholu nebyla prokázána.

Nelze přesně oddělit socioekonomický status od dalších faktorů. Mezi rizikové faktory můžeme zařadit například příslušnost k minoritě, vážné psychické nebo zdravotní problémy. (Matoušek, Pazlarová, 2010) Jak můžeme vidět vlivy jsou si velmi podobné a z toho důvodu nelze někdy rozlišit kam který vliv patří. Každopádně všechny tyto vlivy ovlivňují životy dětí v mnoha ohledech.

Také nesmíme opomíjet vliv stresu, který v těchto rodinách má zvýšený výskyt. Zhoršený ekonomický status má velký vliv na psychiku dospělých, což se také projevuje zhoršenou péčí o děti. Ještě větší dopady na dítě nastávají, když špatná finanční situace ovlivňuje možnost rodičů zajistit dítěti běžné potřeby, mezi které patří, čisté oblečení, dostatek jídla, dostatek tepla, možnost hygieny a další. Stres z takovéto situace má velký vliv na výchovu. (Matoušek, Pazlarová, 2010) Často dochází k chybám ze strany rodičů, velké nároky na dítě, stresující výchovné prostředí, omezování a dohled volného času, přísnější tresty. Nezřídka můžeme pozorovat velké problémy v komunikaci. Problémem také bývá trávení volného času. Zatímco běžné děti tráví volný čas aktivním způsobem (fotbal,

keramika, modelářství, gymnastika...) děti z rodin s horší ekonomickou situací častěji svůj volný čas tráví u televize nebo pasivními způsoby.

Zajímavé jsou pohledy na faktory jednotlivě, kdy bylo prokázáno, že příjem samotný má nejmenší vliv na chování rodičů, kdežto nejvíce negativním vlivem bývá vzdělání a zaměstnání rodičů.

Bylo prokázáno, že nejrizikovější jsou rodiny s jedním rodičem, většinou sem spadají svobodné matky. Ale patří sem také rozvedené rodiny. Z těchto hledisek vyplývá, že nejlepší jsou modely manželství kde figuruje matka i otec a zajišťují rodinu společně.

Společnost naštěstí reaguje na tyto problematické rodiny formou státní podpory. Z tohoto důvodu byly v právním systému vytvořeny dvě životní úrovně, kterými jsou životní minimum a existenční minimum. (Matoušek, Pazlarová, 2010) Mezi oběma úrovněmi jsou rozdíly. Jako životní minimum považujeme součet částek nutných pro osobní spotřebu a spotřebu domácnosti. Kdežto existenční minimum je nejnižší možná hranice finančních příjmů, která je nutná k zajištění základních potřeb k přežití. Existenci minimum nelze v některých případech využít. A to u nezaopatřených dětí, u osob pobírajících starobní důchod, u invalidních osob a osob starších 65 let. Ani jedno z uvedených minimum nezahrnuje náklady na byt. Obě jsou každoročně upravovány. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Dalším faktorem chudoby se v posledních letech stává tzv.zadlužení rodin, které vyplývá z množství nabídek všude kolem nás, které nám nabízí možnost výhodné a dlouhodobé půjčky. Nejvíce tomuto tlaku podléhají rodiny, které patří do nízké a střední třídy příjmů. Tyto třídy ovšem mívají větší problémy s novým rozpočtem, ke kterému dochází v důsledku zakoupení věci na splátky nebo když si rodina vezme půjčku. U těchto rodin také dochází k úpadku úspor. Tento jev byl vyhodnocen jako nebezpečný z hlediska společnosti. Vyskytuje se velmi vážné riziko, že velké procento rodin bude mít vážné finanční potíže, které budou velmi složitě řešitelné. Pro zlepšení podmínek a odbourání tohoto rizika vznikla preventivní složka, kterou nazýváme Finanční gramotnost, která není situována pouze na tento typ rodin, ale na celou společnost.

Finanční gramotnost vnímáme jako správu osobních nebo rodinných financí, tato správa zahrnuje jisté složky.

- *Peněžní gramotnost* : Do této složky zahrnujeme hlavně bankovní účty, které pomáhají k upravení manipulace s financemi.
- *Cenová gramotnost* : Sem spadá porozumění cenám a jejich změnám.
- *Rozpočtová gramotnost* : Do této složky řadíme schopnost spravovat finanční rozpočet partnerů nebo rodiny. Tato složka může být považována za nejkomplicovanější, protože podléhá a mění se v návaznosti na mnoho faktorů. Například na momentální rodinnou situaci, na měsíční plat partnerů, který může být každý měsíc rozdílný, také se musí počítat se změnou cen a zvyšování nákladů.

Finanční gramotnost by se v brzké době mohla promítnout také do osnov našich škol, kde budou žáci díky dokumentům, které budou obsahovat tzv. návody, umět v dospělosti lépe zvládat finanční rozpočty a organizaci svých financí i rodinných.

Otázkou ale zůstává, jak zvýšit gramotnost dospělé populace, která nebude do školských projektů zahrnuta. Z tohoto důvodu vznikají poradny, které problematickým rodinám poskytují poradenství v oblasti financí. Tyto poradny bývají podporovány články a studiemi, které upozorňují na tuto možnost.

Ze studie L. A. Vittové vyplývá, že velkou roli v prevenci finanční gramotnosti hrají zaměstnavatelé. Tato studie prokázala velký vliv zaměstnavatele na zaměstnance. Jednalo se zejména o programy, které byly zaměstnavatelem organizovány a v jejich prostředí se zaměstnanci cítili lépe. Především u lidí, kteří patří do postižené skupiny, bylo prokázáno lepší reagování na programy v prostředí které zná, což vychází z psychické vypjatosti.

2.8.3 Kulturní podmínky rodinného prostředí

Kultura rodiny je velmi důležitou složkou, protože nepřímo určuje další vývoj dítěte a rodiny. Kulturní názory jsou nám již vrozené, ale přesto se nimi pomocí výchovy dá pracovat. Na téma rozdílu kultur rodin existuje mnoho studií, každá

obsahuje jistou pravdivost a proto nelze jednoznačně říci, která z nich je tou pravou.

Další důležitou roli hrají hodnoty rodin, které jsou také odlišné v různých rodinách. Hodnoty podléhají nejvíce naučenému chování a normám společnosti. Hodnoty u dětí vychovávají zejména rodiče a právě z těchto důvodů, jsou v rodinách odlišné názory a hodnoty. Hodnoty v některých případech mohou podléhat i územním podmínkám. Například ve skandinávských zemích hodnoty rodiny patří na vyšší příčky než individuální úspěch. To neplatí v USA kde na nejvyšších místech stojí úspěch v práci, vysoká odměna za práci a prostor pro vlastní podnikání (Nelson, Shavit in Průcha, 2007).

Hodnoty v rodinách jsou velmi proměnlivé. V posledních letech dochází po celém světě k různým změnám a to v důsledku změny v názorech na výchovu, také vlivem stoupaní tolerance k rozvodům, k nesezdaným partnerům nebo také k soužití homosexuálních partnerů.

Hodnoty mění i postup v rodinách, kdy žena a muž jsou si rovni, mají stejné podmínky pro život, ženy začínají zasahovat do čistě mužských prací a opačně. Oba partneři se podílejí stejnou měrou na výchově a starosti o domácnosti. Také rodina bývá chápána jako dvougenerační soužití a kontakt se širší rodinou má být pouze formou návštěv. Psychika rodičů i dětí je kladena na vrchní příčky.

Právě tyto faktory, které jsme výše popsaly, ovlivňují vývoj dítěte. Během vývoje si dítě osvojuje vzorce chování své rodiny, která vždy patří do nějaké hodnotové a kulturní skupiny. Předávání těchto vzorců nazýváme jako enkulturaci.

V dnešní době otevřených hranic se častěji setkáváme s etnickými skupinami. Pokud dítě patří do této skupiny bývá častěji vystavováno negativním prvkům a jeho začlenění do společnosti může podléhat jistým potížím.

Musíme si uvědomit, že každá rodina patří do nějaké kulturní skupiny a tou je velmi ovlivněna. Stejně tak hodnoty jsou vytvářeny prostředím a průběhem života. Hodnoty na rozdíl od kulturního zázemí se mění v reakci na situace a změny v životě.

3 Kvalita životního prostředí

3.1 Základní vymezení

Uvedený problém řeší v literatuře tyto autoři, jejich myšlenky jsme čerpali a navazovali na ně:

Payne 2005, Mareš J. a Marešová J 1993

Jak jsme uvedli v celé bakalářské práci kvalita života dětí je velice proměnlivá a citlivá na všechny podněty. V této kapitole se zaměříme podrobněji na podstatu kvality života a rozebereme možné aspekty a typy měření.

V této kapitole jsme se zaměřili na vymezení pojmu kvalita života, na popsání aspektů, které kvalitu života ovlivňují a mění. Také jsme se zaměřili na chápání pojmu v dimenzích běžné společnosti a vědeckému okruhu.

Kvalitu života lze vnímat jako individuální vnímání vlastní pozice v životě, která je podmíněna aspekty kulturními a hodnotového systému ve kterém jedinec žije. Dále vyjadřuje jedincův vztah k vlastním cílům, hodnotám, zájmům, somatické zdraví, psychické zdraví, sociální vztahy a úroveň nezávislosti na okolí.

Důležitou částí dětského života je jeho kvalita. Tedy jakou kvalitu života by dítě mělo mít v harmonické rodině a v rodině, která nemá žádná sociální znevýhodnění. Nejde ovšem pouze o kvalitu života, která by měla být, ale také o to jakou kvalitu života děti mají v prostředí ve kterém vyrůstají. V závislosti na různé podmínky prostředí dítěte a jejich rychlou vrtkavost a proměnlivost je kvalita života u každého jedince jiná a odlišuje se případ od případu. I v případech, kdy se podmínky prostředí zdají stejné, dochází k odchýlkám v kvalitě života. Kvalitu života je také možno změnit nebo zlepšit a to dosazením podmínek prostředí, které naruší nebo změní prostředí a jeho vliv na dítě.

Kvalitu života lze měřit nejen u jednotlivců, ale také u skupin lidí. Stejně jako u dvojic. Můžeme ji tedy měřit u dětí, dospělého člověka, manželů, ve školní třídě, u dětí na táboře a dalších. Lze ji tedy měřit u každého. Dále ji můžeme měřit v různých dimenzích, kde se zajímáme o jiné faktory kvality života. Máme na mysli psychologické, pedagogické, filozofické, sociální a další pojetí. V těchto případech nás potom zajímají různá pojetí.

Kvalita života bývá nejvíce zkoumána v případech nějakého onemocnění (transplantace, děti s rakovinou, děti se závažným onemocněním), také u dětí s nějakým trvalým handicapem (sluchová postižení, tělesné handicapy, mentální handicapy a další) a v poslední řadě jde o děti a rodiny se sociálním znevýhodněním. Do těchto případů můžeme zahrnout i naše zájmy. Jedná se tedy o děti a rodiny z nefunkčních rodin, s nějakou závislostí, rodiny kde probíhá domácí násilí a další sociálně znevýhodněné aspekty.

Přestože se kvalita života nejvíce měří a zkoumá v případech zdravotního onemocnění a sociálně znevýhodněné prostředí, setkáváme se s ní i v běžném životě a u dětí, které žijí v harmonickém prostředí. Můžeme hovořit o aspektech kvality života jako o otevřenosti, aktivitě, harmonii, propojenosti, autonomii, autenticitě, směřování, růstu, řádu, citech a morálních hodnotách. V chápání kvality života jsou velké rozdíly mezi generačními skupinami. Velký rozdíl můžeme zaznamenat mezi skupinami starších občanů a studentů středních škol. Starší populace zaměřovala kvalitu života na morální hodnoty, rodinu a pracovní naplnění. Oproti tomu středoškolská populace hodnotí kvalitu z pohledu ekologie, kariéry a stránce volného času. Dalším problémem bývá chápání pojmu kvalita života. Tento pojem je velmi rozšířen i v běžné populaci a z toho důvodu není zcela vyjasněno chápání ani v kruzích vědeckých a názory na tento termín se mohou lišit. Jestli se zabýváme cestami k dosažení kvality života, musíme se zabývat pojmem samotným. Zda nedošlo k proměně pojmu v důsledku kulturních, civilizačních, mentálních i generačních změn. Až tehdy

můžeme zkoumat jeho obsah, protože ten je podmíněn tím jak obsah definujeme a na co soustředíme svoji pozornost.

Pojem kvalita života sahá do daleké minulosti. Nejspíše nebyl užíván ve stejné podobě jak ho známe dnes, ale jeho význam v minulosti nelze popřít. Můžeme říci, že společnost pro níž se hodil pojem kvalita života byla charakterizována hojností až nadbytkem. Termín se tedy objevuje ve společnosti, která již nemá problém s uspokojováním materiálních potřeb. Kvalita života se ovšem snaží postihnout i jiné stránky života než materiální.

3.2 Měření kvality života

Měřením kvality života se zabývá mnoho autorů, například mezi ně patří Mareš a Lašek.

Kvalitu můžeme zjišťovat různými metodami. Můžeme ji rozdělit na kvantitativní (dotazní a posuzovací škály), kvalitativní (rozhovor a kresba) a smíšené.

Z hlediska použitelnosti je můžeme rozdělit na metody obecně použitelné, metody specifické, použitelné v jednom konkrétním kontextu. Existuje i třetí typ metody, který hodnotí specifické problémy související s určitou nemocí či vadou.

Tyto metody můžeme rozdělit z hlediska toho kdo je posuzuje.

- Dítě či dospívající
- Rodiče
- Profesionálové (lékaři, psychologové)
- Děti i dospělí.

Dále je lze rozdělit podle úrovně zkoumání problému

- Globální (kvalita života celé populace)
- Generické (u definovaných vzorků populace)

- Specifické pro určitý typ onemocnění nebo vady
- Metody zkoumající konkrétního jedince

Mezi možné typy měření kvality života patří APACHE II, jde o typ měření který se zabývá fyziologickými a patofyziologickými kritérii. V tomto měření se jedná a metu, která se zaměřuje na hodnocení akutního a chronického zdravotního stavu.

Dalším možným měřením je Spitzerův systém vyjádření kvality života pacienta. Tento typ testu patří k nejužívanějším měřením kvality života. Mezi kritéria měření kvality života patří:

- pracovní schopnost pacienta
- nezávislost pacienta na druhých
- finanční situace pacienta
- trávení volného času
- bolesti pacienta
- nálada pacienta
- komunikace pacienta s okolím
- vztah pacienta s přáteli a rodinou

Tento způsob hodnocení podává určité informace o celkovém stavu pacienta. Dochází zde k rozporu jak kvalitu života hodnotí testující a jak sám testovaný.

Mezi nejčastěji zjišťované aspekty kvality života patří somatické, kognitivní, emoční, sociální, školní a behaviorální.

K tématu měření kvality života byla vypracována studie Eiserové a Morseové (2001) a v ní bylo prokázáno, že u většiny metod měření, které byly zkoumány, chyběly údaje o psychometrických vlastnostech, doklady o jejich obsahové a zjevné validitě, o jejich vhodnosti pro děti, pro různé věkové a etnické, kulturní skupiny a citlivosti metody na změnu v kvalitě života.

3.3 Aspekty ovlivňující kvalitu života

Aspekty ovlivňující kvalitu života jsou velmi různorodé. Mohou být z oblasti pedagogiky, psychologie, sociologie, ale také z medicíny. Mezi **pozitivně ovlivňujících** aspektů si můžeme uvést následující:

- Spokojenost se životem (kognitivní ohodnocení života)
- Přítomnost kladných emocí
- Absence záporných emocí
- Pocit fyzického a duševního zdraví
- Dobrá tělesná kondice
- Absence intenzivních a častých bolestí

S těmito aspekty mohou být úzce propojeny některé formy chování a to:

- Pohybové aktivity
- Kouření
- Užívání kávy
- Konzumování jídla
- Sociální aktivity

Velmi důležitým aspektem ovlivňující kvalitu je pojem bolest. Tento pojem nemusí znamenat pouze fyzickou bolest, ale může vycházet i z jiných podnětů. Mluvíme například o rozdílném kulturním prostředí, národnosti, etnických skupinách, odlišnosti vzhledu, mluveného projevu a další. V těchto případech by jsme si měli uvědomit, že děti jsou pro tyto typy bolesti citlivější a vnímavější. Z toho důvodu byly vytvořeny čtyři základní **principy vnímání bolesti dítětem**.

1. Individuální a skupinové odchylky ve vnímání a reagování na obdobné podněty a podmínky.

2. Způsob jimž dítě prožívá odchylky své osoby, jedná se zejména o psychologické faktory jako úzkost, strach, emoce, únava, deprese), důležité jsou i postoje dítěte k odchylkám.
3. Způsob jimž dítě prožívá odchylky je zprostředkován sociálně – kulturními faktory. Proto je třeba znát kulturní prostředí dítěte. Tyto kulturní modely se značně mohou lišit od medicínských modelů.
4. Také jaké jsou naučené reakce chování dětí na odlišné podněty. Tyto normy chování se děti učí od svých rodičů a blízkých osob. Tyto normy jsou dány specifiky kulturního prostředí.

Z toho vyplývá, že lékař by měl být obeznámen s osobní situací dítěte. S jeho rodinnou situací, kulturním zázemím, etnickou skupinou. Všechny tyto informace by si měli ověřit u pacienta samotného a pokud to jeho věk a stav dovoluje zajímat se o jeho názor na situaci.

V situacích kdy se můžeme zaměřit na zdravotní problém bylo zjištěno, že ač se rodina považuje za prvotní oporu pro dítě, je tomu opačně. Přestože v prvotní fázi rodiče své dítě podpoří a dodají mu potřebnou odvahu a oporu. V dalším období může být jejich snaha o pomoc zátěží a ubližující faktor. Především z toho důvodu, že rodina se s novou situací velmi těžko vyrovnává. V dalších fázích dochází k vyčerpání síly rodiny a prohlubování její frustrace. Tento stav se promítá i na chodu domácnosti. Při dlouhodobém trvání nemoci dochází k hledání viníka ze strany rodiny. Z toho důvodu dochází ke konfliktům mezi rodinou a zdravotníky.

4 Empirická část

Na závěr práce jsme si vybrali případové studie, na kterých poukážeme na problematiku sociálního znevýhodnění. Na vlivy, které mohou ovlivňovat vývoj dětí a prostředí ve kterém vyrůstají.

K naší empirické části jsme si vybrali dva chlapce. Jeden už je dorostlý mladý muž a druhý je adolescent. Jejich situace je zcela odlišná. Některé faktory sociálního znevýhodnění jsou schodné, ale podstata je zcela odlišná.

Na závěr naší studie vyhodnotíme podmínky, ve kterých oba chlapci museli žít a srovnáme je s běžnou harmonickou rodinou.

4.1 Cíl bakalářské práce (především empirické části)

Cílem naší bakalářské práce bylo poukázat na možnost různých kombinací faktorů, které způsobují sociální znevýhodnění. Na možnosti sociálního znevýhodnění a na různé typy.

4.2 Metody empirické části

Jako metodu výzkumu, pro naši bakalářskou práci jsme si zvolili případovou studii (kazuistiku). Při které jsme užili kvalitativní výzkum. Ten jsem popsali na dvou životních příbězích chlapců, kteří neprožili dětství ve zcela ideálních podmínkách.

4.3 Kde jsme čerpala pro kaustiky

Oba vzorky pro naši případovou studii pochází z mého okolí. David je syn kamarádk mé matky. Já ho okrajově znám již od dětství. Pro bakalářskou práci jsem se s ním setkala a promluvila si s ním a posléze i s jeho matkou, abych získala co nejobektivnější názor na jejich situaci.

Příběh Jarka už je trochu vzdálenější. Jedná se o přítele kamarádky. Pro zpracování Jarkové kazuistiky jsem se s ním setkala a on mi popsal ze svého pohledu jeho života. Pro nedostatek objektivnosti jsem se ještě setkala s jeho bratrem a i on mi vypověděl svůj pohled na jejich život. Z těchto dvou rozhovorů jsem se pokusila vypracovat objektivní kazuistiku.

4.4 Charakteristika případové studie číslo jedna David

David, 17 let, bydlí s matkou a babičkou v jednopokojovém bytě v Brně

Matka Davida porodila jako velmi mladá, zrovna zletilá dívka. Biologický otec je starší než matka. Náhradní otec je stejně starý jako matka. Rodina je trojčlená. Oba rodiče podnikají.

Příjem rodičů patřil do vyšší kategorie. Platili za běžnou domácnost, jejich byt patřil do osobního vlastnictví, tyto výdaje nebyli vysoké. Platili ovšem splátky na úvěr za jejich podnikání. Vlastnili menší hospodu. David chodil do fotbalu, což není levný koníček. Oba rodiče byli zaměstnaní. Po odchodu otce se finanční situace velmi zhošila. Matka nemohla a nechtěla dále podnikat s otcem a tak musela hledat nové zaměstnání. David s matkou se ocitli bez peněz, proto se ze svého bytu museli odstěhovat do jednopokojového k babičce, kde žijí všichni tři v jednom pokoji.

Vztahy v celé rodině byli dobré asi do Davidových 13 let. Potom se vztah rodičů začal rozpadat. Velmi časté byly hádky v rodině, rodiče spolu nemluvili i několik dnů. Matka otce vyhazovala z bytu. Odmítla s ním spát v ložnici a spala v pokoji syna a on spal s otcem v ložnici. Matka momentálně s otcem vůbec nemluví ani kvůli výchově Davida. Vztah Davida s matkou se také zhoršil. Vztah Davida s otcem byl stejný do doby než se otec odstěhoval. Pak nastaly ještě větší problémy. David nekomunikoval s matkou a když, tak se pouze hádali, dokonce se pokusil použít fyzické násilí. S otcem kontakt velice omezil.

Otec je vyučený. Matka kvůli brzkému těhotenství dodělala pouze základní školu. Když bylo Davidovy 11 let rozhodla se dostudovat SOŠ s maturitou. Tím

začalo být rodinné prostředí a podmínky v domácnosti narušeny. David toto narušení vyčítal matce, protože kvůli snaze zvýšit si vzdělání nedbala o rodinu a její členy. Rodina spolu netrávila mnoho času ani před rozpadem. Kvůli pracovní vytíženosti rodičů býval David většinou doma sám a musel se o sebe postarat. Jen občas ho rodiče vzali někam na výlet nebo do společnosti. Volný čas si každý trávil sám, protože rodiče se málo kdy sešli společně doma. Na prvním místě v hodnotovém systému rodičů byla práce, dále volný čas a až na posledním místě výchova dítěte.

Z hlediska disharmonie rodiny můžeme říci, že počáteční problémy v rodině byly díky Davidově babičce vykompenzovány a nástupem náhradního otce dány do pořádku. Matka o své dítě nedbala zrovna příkladně ani v začátku jeho života. Nejdůležitější péči zajišťovala babička. David své dětství strávil odkázán sám na sebe, jen s okrajovou péčí rodičů.

Jeho nynější situace není příznivá. Prožívá rozpad rodiny, přechod na střední školu a bouřlivou pubertu. Byl vytržen ze známého prostředí a přišel o všechno soukromí, protože žije v jednom bytě se dvěma ženami. Jejich finanční situace není příznivá. Každý výdaj musí být dobře zvážen než jsou na něj peníze vydány. Jejich vztahy jsou velmi chladné. David s otcem nemluví vůbec a s matkou jen velmi vlažně. Babička zajišťuje jakéhosi prostředníka. Neschopnost matky komunikovat s otcem ani kvůli výchově dítěte celkovou situaci velice zhoršuje. Davidovi chybí pocit autority, protože matka otce nepřizve na řešení problémů.

Nápravu vidím pouze ve vyřešení finančních problémů. Matka musí najít adekvátní práci a využít prostředků od otce. Tím zajistí dostatek financí. Od toho se odvíjí možnost většího bydlení. To je dle mého názoru klíčový problém. David nemá pocit soukromí, nemá vlastní prostor a to jeho vnitřní pocity pouze zhoršuje. Poslední pomoc při odstranění problému vidím v odstranění nekomunikace matky s otcem a jeho zapojení do výchovných problémů. Pokud bude mít David zpět pocit mužské autority, myslím, že se jeho vztah s matkou velicelepší.

4.5 Kazuistika číslo dvě Jarek

Jaroslav, 29 let, bydlí u otce s jeho přítelkyní v rodinném domě

Jarek pochází z velké rodiny, má tři vlastní sourozence a tři nevlastní sourozence. Oba rodiče mají vlastní partnery. V období Jarkova dětství byli oba rodiče zaměstnaní. Otec dělal dělníka ve fabrice, matka pracovala jako uklízečka v pekárně. Oba tuto práci dělají dodnes. Mezi rodiči je pouze dvouletý rozdíl. Otec je starší než matka. Rodiče se rozvedli když bylo Jarkovi 10let.

Finanční situace rodiny nebyla nikdy dobrá. Vždy žili ve velmi chudých podmínkách. Kromě běžných výdajů na chod domácnosti a potřeby pro děti nezbyvali peníze na jiné výdaje. Děti neměly žádné zájmové kroužky. Oba rodiče byli zaměstnaní po celé dětství dětí, při dovršení 15let každé dítě začalo docházet na brigády, aby přispělo na chod domácnosti.

Dokud žila rodina společně vztahy byly velmi nepříjemné. Rodiče se často hádali a o děti nejevili valný zájem. Matka často požívala alkohol. Vztah mezi dětmi byl velmi povrchní. Vyhýbali se jeden druhému a nekomunikovali. Po rozvodu rodičů se matka s dětmi přestala stýkat a pořídila si jiné. Jarek svoji matku od 12 let neviděl a první kontakt s ní navázal až v 25 letech. S otcem po rozvodu měl velmi vlažné vztahy a po sérii problémů po dovršení 15let otec o syna nejevil vůbec žádný zájem. Po rozvodu rodičů se Jarek přestal bavit s většinou sourozenců. Pouze s bratrem zůstal v kontaktu. V 16 letech ho otec vyhodil z domu, kvůli problémům s policií, kvůli krádeži. Jarek se musel odstěhovat ke své přítelkyni a jeho rodina ho přijala. Tam žil do 18 let. V 18 letech se přestěhoval ke kamarádce, kde žil následující roky než se opět začal stýkat s rodiči.

Oba rodiče mají jen základní vzdělání. Rodina žila velmi chaoticky. Každý si dělal co chtěl. Rodina spolu nedrží a nestýkají se. O děti rodiče nejevili moc zájmu. Volný čas společně nikdy netrávili. Děti běhali venku, aniž by rodiče měli

jasnou představu kde jsou. Hodnotový systém rodiny nelze jednoznačně popsat. Dá se říci, že nikdo neměl zájem o nic. Finance neřešili, vždy jen přežívali, vzdělání pro rodinu nebylo důležité a rodina samotná také ne.

Situace rodiny byla od počátku disharmonická. Nedostatek financí, partnerské problémy a v případě matky i potíže s alkoholem. Rodiče o své děti nejevili zájem a nezajistili jim dostatek financí na jejich potřeby. Nedbali na jejich docházku a vzdělání, ani na základní schopnosti, dovednosti a návyky. Po rozpadu rodiny došlo k jasnému zanedbání povinností ze strany otce. Jarek byl od 16 let odkázán sám na sebe.

Problémy v rodině by se zmírnili nebo odstranily, kdyby matka s otcem více komunikovali a snažili se řešit své problémy. Také větší zájem o děti mohl zapůsobit na harmonii rodiny. Doporučila bych návštěvu odborníků na řešení nastupujícího alkoholismu a také partnerského poradce, pro zlepšení harmonie mezi partnery.

5 Závěr

Naše bakalářská práce mě velmi obohatila o mnoho informací, které jsem předtím nevěděla. Ráda bych se na téma podívala hlouběji a rozebrala ho více. Určitě tuto problematiku budu dále sledovat v literatuře a budu si rozšiřovat znalost informací.

Uvědomila jsem si, že všude kolem mě se nachází mnoho lidí, kterým tato problematika může být bližší než jsem si původně myslela a že dříve či později by se jich téma bakalářské práce mohlo dotýkat více, než by si kdokoliv z nich přál.

Také jsem pochopila, že pokud společnost nebude v čas reagovat a situaci řešit, může dost ovlivnit budoucnost našich dětí a jejich dětí. Ovšem tato budoucnost by nám neměla být jedno, měli bychom se nad ní zamýšlet a rozhodnutí činit na základě této budoucnosti, abychom dalším generacím nedali pouze násilnickou, alkoholickou a rozvrácenou společnost.

Myslím, že každý z nás by měl více sledovat tuto problematiku, protože jak lze vidět, dotýká se každého z nás i když to tak z počátku nevypadá. Nenechme se mýlit, nikdy nevíme jakou situaci budeme muset prožívat a zvládat ve svém životě a jak tuto situaci budeme zvládat.

Doufám, že informace v bakalářské práci vás nějakým způsobem obohatili a upozornili na stálost a naléhavost této problematiky a podařilo se mi ve Vás vzbudit reakci na ni. Také, že jste si uvědomili, že tyto problémy se mohou dotýkat i Vás. Nemyslím jen ve Vaší rodině, ale třeba prostřednictvím přátel, kamarádů, širší rodiny nebo jen prostředí ve kterém se pohybujete.

V práci jsme se pokusili splnit všechny vytyčené cíle. Kterými bylo charakterizování problémů sociálního znevýhodnění, popsání možných

znevýhodnění a problémů s nimi souvisejícími. V poslední řadě analyzovat sociální znevýhodnění podle nejnovějších zpracovaných teorií.

6 Resumé

Problém sociálního znevýhodnění nalezneme všude kolem nás, proto by každý z nás měl tuto problematiku znát a alespoň částečně jí porozumět. Do této situace se může dostat každý z nás, a tak by nám neměl být osud těch kolem nás, kterých se tyto problémy týkají, lhostejný.

V první kapitole jsme se podívali na problematiku rodiny. Jak můžeme chápat její rozdělení. Jaké typy rodin můžeme vidět kolem nás a kdo se do kterého typu řadí. Také jsme si ukázali problémy, které může provázet dítě pokud rodina není harmonická a objevují se v ní nějaké problémy.

V druhé kapitole jsme si přiblížili závislosti. Nejdříve jsme se podívali na alkoholismus. Jakými fázemi prochází člověk, který užívá alkohol. Podívali jsme se jak alkohol ovlivňuje chování a prožívání dětí a jak mění jejich osobnost. Jako druhý bod jsme probrali drogy. Nejdříve jsme si rozdělili nejznámější drogy, které se vyskytují kolem nás. Dále jsme se podívali na fáze, kterými člověk prochází při užívání drog. A jako poslední jsme se podívali na vliv drog na osobnost člověka.

V předposlední kapitole jsme se podívali na velký problém společnosti, kterým je domácí násilí. Zde jsme si objasnili druhy násilí a jaké chování do kterého typu patří. Nezaměřili jsme se pouze na násilí na dětech, ale také na násilí na ženách a mužích.

V poslední kapitole jsme se podívali na problematiku ekonomického znevýhodnění, což je častým problémem dnešních dětí. Vysvětlili jsme si jak v naší práci budeme chápat pojem chudoba. Jak tato stránka ovlivňuje dětské myšlení a chování. Také jsme se podívali na rozdíl kulturního zázemí a rozdílné sociální vrstvy.

Na závěr práce jsme přidali dvě kazuistiky, které ukazují na problematiku námi zmíněnou. V první jsme si ukázali, že i v rodinách kde by to okolí málo

kdy řeklo, může dojít k sociálnímu znevýhodnění. V druhé jsme se setkali s problematickým chováním v rodině již od útlého věku.

7 Anotace

V teoretické části se zaměřujeme na vybrané problémy s problematiky sociálního znevýhodnění. Zaměřili jsme se na problémy v rodině. Rozdělení rodiny, problémy a situace, které mohou vytvářet disharmonické prostředí na které musí dítě reagovat. Také jejich reakce na problémy. Dále procházíme závislostní chování. A to alkohol a drogy. Při alkoholismu si vysvětlujeme jednotlivé fáze. Také se zabýváme vlivem alkoholu na děti. V části o drogách, popisujeme různé druhy drog a fáze, kterými prochází každý při užívání drog. Dále se zabýváme domácím násilím a to nejen na dětech, ale také na mužích i ženách. A v poslední kapitole teoretické části si vysvětlujeme a objasňujeme ekonomické znevýhodnění. Jak může horší finanční situace ovlivnit prožívání dítěte. Také jsme si uvedli jaké rozdíly mohou být v kulturním zázemí a jaké rozdíly mohou být v sociálních vrstvách.

V poslední kapitole teoretické části jsme si popsali kvalitu života a její vliv na prostředí. Zaměřili jsme se na aspekty ovlivňující kvalitu života. Také jsme si uvedli možnosti měření kvality života.

V empirické části jsme si popsali dva životní příběhy. Jednoho chlapce, který patřil většinu svého dospívání do zcela harmonického rodinného prostředí. A druhý příběh popisuje dětství člověka, který v dnešní době je již dospělý. Ten patřil do sociálně znevýhodněného prostředí již od dětství.

ANNOTATION

The theoretical part describes selected problems from social handicap matters. We focused on family problems. Family break-up problems and situations, that can cause disharmonious background, to which has the child to answer and their reactions as well. The second part deals with dependency behaviour, alcohol and drugs. We explain us every single parts of alcoholism. We discuss the influence of alcohol on children. In the part, devoted to drugs, describe we

different types of drugs and phases, which are connected with their using.

Secondaly are we concerned with house violence not only against children, against women and men as well. In the last part is explained economic handicap. How can worse financial situation influence child experience, how can be the differences in cultural background and social ranks.

In the last chapter of the theoretical part descirbed we life quality and its impact on background. We focused on aspects, that influence life quality. Also the possibilities of life quality measurement were mentioned.

In the empirical part descirbed we two life stories. One boy, who belonged to absolutely harmonic background for most of the adolescent period. And the second story about the man, who is adult at the moment, but grew up in a socially handicapped background.

8 Seznam literatury a internetových odkazů

1. BAKOŠOVÁ Z., *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: public promotion, 2008 ISBN 978-80-969944-0-3
2. BAKŠOVÁ Z., *Sociální pedagogika (vybrané problémy)*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994 ISBN 802230817x
3. CONWAYOVÁ H.L., *Domácí násilí*. Praha: Albatros, 2007 ISBN 978-80-00-01550-7
4. DUFKOVÁ I., ZLÁMAL J., *Domácí násilí*. Praha: Agis, 2004
5. ELLIOTTOVÁ M., *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 2000 ISBN 80-7178-419-2
6. JILČÍK T., ZAPLETAL L., *Sociologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008
7. KOHOUTEK R., *Pedagogická psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2006
8. KRAUS B., SÝKORA P., *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008
9. MACH J., ŠMOLKA P., *Když Vás trápí někdo blízký*. Praha: Portál, 1999 ISBN 80-7178-337-4
10. MAREŠ J., MAREŠOVÁ J., *Bolest a kvalita života u dětí*. Hradec králové: Lékařská fakulta UK, 1993
11. MARHOUNOVÁ J., NEŠPOR K., *Alkoholici, feťáci a gambleři*. Praha: Empatie, 1995 ISBN 80-901618-9-8
12. MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010 ISBN 978-80-7367-739-8
13. MUFSONOVÁ S., KRANZOVÁ R., *O týrání a zneužívání*. Havlíčkův Brod: Lidové noviny, 1996 ISBN 80-7106-194-8

14. NEŠPOR K., *Zůstat střízlivý*. Brno: Host, 2006 ISBN 80-7294-206-9
 15. PAYNE J., KOLEKTIV AUTORŮ., *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton, 2005 ISBN 80-7254-657-0
 16. PETRUSEK M., *Základy sociologie*. Praha: Akademičt veřejné správy, 2009 ISBN 978-80-87207-02-4
 17. PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J., *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003 ISBN 80-7178-772-8
 18. RIEMANN R., *Základní formy strachu*. Praha: Portál, 2007 ISBN 978-80-7367-345-1
 19. ŠEDIVÝ V., VÁLKOVÁ H., *Lidé, alkohol, drogy*. Praha: Naše vojsko, 1988
 20. ŠPAŇHELOVÁ I., *Dítě a rozvod rodičů*. České Budějovice: Grada, 2010 ISBN 978-80-247-3181-0
 21. <http://alkoholismus.wz.cz/>
 22. <http://www.ordinace.cz/clanek/zavislost-na-alkoholu/>
 23. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Alkoholismus>
 24. <http://nemoci.abecedazdravi.cz/alkoholismus-fakta-a-rady>
 25. <http://www.zdrave.cz/magazin/ostatni-18/alkoholismus-u-zen-736/>
 26. <http://www.sportovni-vyziva.net/alkoholismus/c-25/>
 27. http://www.alkoholik.cz/zavislost/psychika_a_telo/delirium_tremens_a_dalsi_alkoholicke_psychozy_priznaky.html
-
28. http://www.drogy-info.cz/index.php/pomoc_a_podpora/ucebnice_drogy_a_zavislosti
 29. <http://old.lf3.cuni.cz/drogy/>
 30. <http://internetovi-dealeri.mujblog.centrum.cz/clanky/drogova-zavislost-14206.aspx>
 31. http://cs.wikipedia.org/wiki/Drogová_závislost
 32. <http://www.scumdoctor.com/Czech/alternative-medicine/hypnosis/Hypnotherapy-And-Drug-Treatment.html>

33. <http://nikishekmilashek.blog.cz/0707/drody>

34. http://cs.wikipedia.org/wiki/Tělesné_postižení

30. <http://www.spckaminek.websnadno.cz/Telesne-postizeni.html>